พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฆราวาสชั้นเลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนชนเหล่าใด จะเป็นสมณะหรือพราหมณ์ก็ตาม
ไม่ติดใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เมาหมกอยู่ ในกามคุณทั้ง ๕ เหล่านี้แล้ว
มองเห็นส่วนที่เป็นโทษอยู่
เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์
บริโภคกามคุณทั้ง ๕ นั้นอยู่
ชนเหล่านั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจได้อย่างนี้ว่า
เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไปตามความประสงค์ของมารผู้มีบาปแต่อย่างใด ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย !

เปรียบเหมือนเนื้อป่า ตัวที่ไม่ติดบ่วง
แม้นอนจมอยู่บนกองบ่วง

มันก็เป็นสัตว์ที่ใครๆ พึงเข้าใจได้ว่า
เป็นสัตว์ที่ไม่ถึงความพินาศย่อยยับไปตามความประสงค์ของพรานแต่อย่างใด
เมื่อพรานมาถึงเข้า มันจะหลีกหนีไปได้ตามที่ต้องการ ดังนี้ ฉันใดก็ฉันนั้น.

–บาลี มู. ม. ๑๒/๓๓๗/๓๒๘.

พุทธวจน

ฆราวาสชั้นเลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
ผลวิบากแห่งกรรม ๓ อย่างนี้แล
ที่ทำให้เรามีฤทธิ์มาก... มีอานุภาพมาก... คือ
(๑) ทาน การให้,
(๒) ทมะ การบีบบังคับใจ,
(๓) สัญญมะ การสำรวมระวัง ดังนี้.

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๒๔๐/๒๐๐.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๗

ฆราวาสชั้นเลิศ

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๗ **ฆราวาสชั้นเลิศ**

เปิดธรรมที่ถูกปิด

สืบค้นและรวบรวมโดย

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล (วัดนาป่าพง)

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ
โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

ตัวแทนคณะศิษย์วัดนาป่าพง
คุณสหัทญา คุ้มชนะ โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

มูลนิธิพุทธโฆษณ์
โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๕

จัดทำโดย
มูลนิธิพุทธโฆษณ์

มูลนิธิพุทธโฆษณ์ เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ /โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๒๑๗๕ เว็บไซต์ : www.buddhakos.org

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตรวบรวมงานจากหนังสือชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม

เรียน คุณเมตตา พานิช
ประธานคณะกรรมการธรรมทานมูลนิธิ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติของพุทธบริษัท มูลนิธิพุทธโฆษณ์ประสงค์จะขออนุญาตรวบรวมและใช้เนื้อหารวมทั้งสำนวนการแปลพุทธวจนในหนังสือ ชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม ซึ่งแปลและร้อยกรองโดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน คือ

๑. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์
๒. ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์
๓. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคต้น
๔. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคปลาย
๕. ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์

ซึ่งมูลนิธิพุทธโฆษณ์ได้นำมาจำแนกจัดกลุ่มหมวดธรรมเป็นหนังสือชื่อ "พุทธวจน ฆราวาสชั้นเลิศ" เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท โดยจัดพิมพ์เผยแผ่เป็นธรรมทาน

อนึ่ง มูลนิธิพุทธโฆษณ์จักขอมอบหนังสือที่ขอจัดพิมพ์นี้แก่ธรรมทานมูลนิธิจำนวน ๑๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายทวีศักดิ์ หิรัญรักษ์)
ประธานมูลนิธิพุทธโฆษณ์

อนุญาตให้จัดทำและพิมพ์เผยแผ่
เป็นธรรมทานได้

(นายเมตตา พานิช)
กองตำราคณะธรรมทาน ไชยา.

คำอนุโมทนา

ความปรากฏแห่งบุคคล ๓ จำพวกนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากในโลก กล่าวคือ พระตถาคต ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑

การมีคำสอนของพระตถาคตปรากฏอยู่ เป็นความสุขของโลก ผู้ที่ปรารถนาในความสุข พึงประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม เพื่อให้ตนเองเกิดความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป หนังสือพุทธวจน ฉบับ “ฆราวาสชั้นเลิศ” นี้ ได้รวบรวมธรรมะต่าง ๆ เพื่อการเข้าถึงฐานะดังกล่าวไว้แล้ว เป็นผลให้ผู้ที่ยังต้องเกี่ยวข้องด้วยเรือนสามารถปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ฐานะของตนได้

ขออนุโมทนากับทุกคนที่ช่วยกันเป็น “สัตตบุรุษยิ่งกว่าสัตตบุรุษ” ด้วยการสืบทอดกัลยาณวัตรขององค์พระศาสดา และด้วยเหตุแห่งกุศลนี้ ขอจงเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทุกคน ได้เข้าถึงความเป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน มีการตรัสรู้ธรรมในอนาคตกาลอันใกล้นี้เทอญ

ขออนุโมทนา
ภิกขุคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกฺขุนี. วิ.	ภิกขุนีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลฺล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สํ.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สํ.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สํ.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สฬา. สํ.	สฬายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สํ.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อํ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อํ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อํ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกฺก. อํ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญฺจก. อํ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อํ.	ฉักกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตฺตก. อํ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อฏฺฐก. อํ.	อัฏฐกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อํ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อํ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อํ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทส	ขุททกนิกาย.
จูฬนิ. ขุ.	จูฬนิทเทส	ขุททกนิกาย.
ปฏิสมฺ. ขุ.	ปฏิสัมภิทามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทธวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

คำนำ

หนังสือ **"พุทธวจน ฉบับ ฆราวาสชั้นเลิศ"** ได้จัดทำขึ้น ด้วยปรารภเหตุที่ว่า หลายคนยังเห็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าเป็นสิ่งที่ยากหรือเป็นสิ่งที่ไกลตัวเกินไป ทำให้มีน้อยคนนักที่จะหันมาใส่ใจศึกษาคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่พระองค์ได้ตรัสไว้แล้วว่า คำสอนที่พระองค์ตรัสสอนทั้งหมดนั้น **บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้วสิ้นเชิง** อีกทั้งคำสอนนั้น ยังเป็นสิ่งที่เรียกว่า **"อกาลิโก"** คือใช้ได้ไปตลอด ไม่มีคำว่าเก่าหรือล้าสมัย และใช้ได้กับบุคคลทุกคน อันจะเห็นได้จากในสมัยพุทธกาลที่พุทธบริษัท ๔ ทั้งหลายนั้น มีคนจากหลายชาติและวรรณะ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ตรัสอีกว่า บุคคลที่ท่านตรัสสอนนั้น มีตั้งแต่ พรหม เทวดา ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไปจนถึงปุถุชนคนธรรมดาทั่วไป และทุกคนนั้น เมื่อนำคำสอนของพระองค์ไปปฏิบัติแล้ว ก็สามารถแก้ทุกข์หรือดับทุกข์ให้กับตนเองได้ทั้งสิ้น.

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

สารบัญ

หมายเหตุผู้รวบรวม

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ บางส่วนได้ปรับสำนวนต่างจากฉบับหลวง โดยเทียบเคียงจากทุกสำนัก (ฉบับสยามรัฐ, ฉบับหลวง, ฉบับมหามงกุฏฯ, ฉบับมหาจุฬาฯ, ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศอังกฤษ) เพื่อให้สอดรับกับบาลีและความเชื่อมโยงของพุทธวจนให้มากที่สุด

ฆราวาสชั้นเลิศ

วิธีตรวจสอบว่า เป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าหรือไม่

ภิกษุทั้งหลาย !
ถ้าภิกษุในธรรมวินัยนี้ จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า
ข้าพเจ้าฟังมาแล้ว ได้รับมาแล้วเฉพาะพระพักตร์
พระผู้มีพระภาคเจ้า ว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัยนี้
เป็นคำสอนของพระศาสดา ดังนี้
พวกเธออย่าพึงรับรอง **อย่าพึงคัดค้าน.**
เธอกำหนดเนื้อความนั้นให้ดี แล้วนำไปสอบสวนในสูตร
นำไปเทียบเคียงในวินัย ถ้าลงกันไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้
พึงแน่ใจว่านั้นไม่ใช่คำของพระผู้มีพระภาคแน่นอน
ภิกษุรูปนั้นจำมาผิด **พวกเธอพึงทิ้งคำเหล่านั้นเสีย**
ถ้าลงกันได้ เทียบเคียงกันได้
พึงแน่ใจว่า **นั่นเป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าแน่แล้ว**
ภิกษุรูปนั้นจำมาอย่างดีแล้ว พวกเธอพึงรับเอาไว้...

ตรัสที่อานันทเจดีย์, โภคนคร : มหาปรินิพพานสูตร

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๒.

การมีธรรม
ของตถาคตอยู่ในโลก
คือความสุขของโลก

ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี | ๐๑

–บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๗–๘/๔๕๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตเกิดขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยตนเอง สมบูรณ์ด้วยวิชชาและจรณะ ดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกคนที่ควรฝึกไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้วจำแนกธรรมออกสั่งสอนสัตว์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตนั้น ได้ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้กับทั้งเทวดา มาร พรหม ซึ่งหมู่สัตว์ กับทั้งสมณพราหมณ์พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้แจ้งตาม.

ตถาคตนั้น แสดงธรรมไพเราะ ในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง.

คหบดีหรือบุตรคหบดี หรือคนที่เกิดในตระกูลอื่นใดในภายหลัง ย่อมฟังธรรมนั้น. ครั้นฟังแล้ว ย่อมเกิดศรัทธาในตถาคต. กุลบุตรนั้นผู้ประกอบอยู่ด้วยศรัทธาย่อมพิจารณาเห็นว่า

“ฆราวาส คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี
ส่วน บรรพชา เป็นโอกาสว่าง

มันไม่เป็นไปได้โดยง่ายที่เราผู้อยู่ครองเรือนเช่นนี้จะประพฤติพรหมจรรย์นั้น ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เขาขัดสะอาดดีแล้ว. ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือนไป บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนเถิด...” .

การดำรงชีพชอบโดยทิศ ๖ ของฆราวาส ๐๒

–บาลี ปา. ที. ๑๑/๑๙๕–๒๐๖/๑๗๔–๒๐๕.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในอริยวินัย มีการนอบน้อมทิศทั้งหกอย่างไร พระเจ้าข้า ! พระองค์จงทรงแสดงธรรมที่เป็นการนอบน้อมทิศทั้งหกในอริยวินัยเถิด".

คหบดีบุตร ! เมื่อใด **อริยสาวกละเสียได้ซึ่งกรรมกิเลส ๔ ประการ ไม่กระทำกรรมอันเป็นบาปโดยฐานะทั้งสี่ และไม่เสพทางเสื่อม** (อบายมุข) **แห่งโภคะ ๖ ทาง** เมื่อนั้น เขาชื่อว่า เป็นผู้ปราศจากกรรมอันเป็นบาป รวม ๑๔ อย่าง **เป็นผู้ปิดกั้นทิศทั้งหกโดยเฉพาะแล้ว** ด้วยอาการอย่างนี้ ชื่อว่า **เขาปฏิบัติแล้วเพื่อชนะโลกทั้งสอง** ทั้งโลกนี้และโลกอื่น เป็นอันเขาปรารภกระทำครบถ้วนแล้ว (อารทฺโธ) เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ภายหลังแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ดังนี้.

กรรมกิเลส ๔ ประการ อันอริยสาวกนั้น ละเสียได้แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

คหบดีบุตร ! **ปาณาติบาต** เป็นกรรมกิเลส. **อทินนาทาน** เป็นกรรมกิเลส. **กาเมสุมิจฉาจาร** เป็น

กรรมกิเลส. **มุสาวาท** เป็นกรรมกิเลส. กรรมกิเลส ๔ ประการเหล่านี้ เป็นกรรมอันอริยสาวกนั้น ละขาดแล้ว.

อริยสาวก ไม่กระทำกรรมอันเป็นบาปโดยฐานะทั้ง ๔ เป็นอย่างไรเล่า ?

ผู้ถึงซึ่ง**ฉันทาคติ** (ลำเอียงเพราะรัก) ชื่อว่ากระทำกรรมอันเป็นบาป ผู้ถึงซึ่ง**โทสาคติ** (ลำเอียงเพราะเกลียด) ชื่อว่ากระทำกรรมอันเป็นบาป ผู้ถึงซึ่ง**โมหาคติ** (ลำเอียงเพราะโง่เขลา) ชื่อว่ากระทำกรรมอันเป็นบาป ผู้ถึงซึ่ง**ภยาคติ** (ลำเอียงเพราะกลัว) ชื่อว่ากระทำกรรมอันเป็นบาป.

คหบดีบุตร ! เมื่อใดอริยสาวก ไม่ถึงซึ่งฉันทาคติ ไม่ถึงซึ่งโทสาคติ ไม่ถึงซึ่งโมหาคติ ไม่ถึงซึ่งภยาคติ เมื่อนั้น ชื่อว่าไม่กระทำกรรมอันเป็นบาปโดยฐานะทั้ง ๔ เหล่านี้ ดังนี้.

อริยสาวก ไม่เสพทางเสื่อมแห่งโภคะ ๖ ทาง เป็นอย่างไรเล่า ?

คหบดีบุตร ! **การตามประกอบในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเนื่องด้วยของเมา คือสุราและเมรัย** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ **การตามประกอบในการ**

เที่ยวตามตรอกซอกในเวลาวิกาล เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ **การเที่ยวไปในที่ชุมนุมแห่งความเมา** (สมชฺชาภิจรณ) เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ **การตามประกอบในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทคือการพนัน** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ **การตามประกอบในบาปมิตร** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ **การตามประกอบในความเกียจคร้าน** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคะ.

คหบดีบุตร ! **อริยสาวกเป็นผู้ปกปิดทิศทั้งหกโดยเฉพาะแล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?**

คหบดีบุตร ! พึงทราบว่า ทิศทั้งหกเหล่านี้มีอยู่ คือ

พึงทราบว่า **มารดาบิดา เป็นปุรัตถิมทิศ** (ทิศเบื้องหน้า)
พึงทราบว่า **อาจารย์ เป็นทักขิณทิศ** (ทิศเบื้องขวา)
พึงทราบว่า **บุตรภรรยา เป็นปัจฉิมทิศ** (ทิศเบื้องหลัง)
พึงทราบว่า **มิตรสหาย เป็นอุตตรทิศ** (ทิศเบื้องซ้าย)
พึงทราบว่า **ทาสกรรมกร เป็นเหฏฐิมทิศ** (ทิศเบื้องต่ำ)
พึงทราบว่า **สมณพราหมณ์ เป็นอุปริมทิศ** (ทิศเบื้องบน).

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า

คหบดีบุตร! **ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา อันบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ท่านเลี้ยงเราแล้ว เราจักเลี้ยงท่าน

(๒) เราจักทำกิจของท่าน

(๓) เราจักดำรงวงศ์สกุล

(๔) เราจักปฏิบัติตนเป็นทายาท

(๕) เมื่อท่านทำกาละล่วงลับไปแล้ว เราจักกระทำทักษิณาอุทิศท่าน

คหบดีบุตร! **ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา** อันบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ห้ามเสียจากบาป

(๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) ให้ศึกษาศิลปะ

(๔) ให้มีคู่ครองที่สมควร

(๕) มอบมรดกให้ตามเวลา

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหน้านั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์ อันศิษย์พึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยการลุกขึ้นยืนรับ

(๒) ด้วยการเข้าไปยืนคอยรับใช้

(๓) ด้วยการเชื่อฟังอย่างยิ่ง

(๔) ด้วยการปรนนิบัติ

(๕) ด้วยการศึกษาศิลปวิทยาโดยเคารพ

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์** อันศิษย์ปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์โดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) แนะนำดี

(๒) ให้ศึกษาดี

(๓) บอกศิลปวิทยาสิ้นเชิง

(๔) ทำให้เป็นที่รู้จักในมิตรสหาย

(๕) ทำการคุ้มครองให้ในทิศทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องขวานั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา อันสามีพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยการยกย่อง

(๒) ด้วยการไม่ดูหมิ่น

(๓) ด้วยการไม่ประพฤตินอกใจ

(๔) ด้วยการมอบความเป็นใหญ่ในหน้าที่ให้

(๕) ด้วยการให้เครื่องประดับ

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา** อันสามีปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์สามีโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) จัดแจงการงานดี

(๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงดี

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจ

(๔) ตามรักษาทรัพย์ที่มีอยู่

(๕) ขยันขันแข็งในการงานทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหลังนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องซ้าย

คหบดีบุตร! **ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย อันกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยการให้ปัน

(๒) ด้วยการพูดจาไพเราะ

(๓) ด้วยการประพฤติประโยชน์

(๔) ด้วยการวางตนเสมอกัน

(๕) ด้วยการไม่กล่าวคำอันเป็นเครื่องให้แตกกัน

คหบดีบุตร! **ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย** อันกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว

(๒) รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว

(๓) เป็นที่พึ่งแก่มิตรเมื่อมีภัย

(๔) ไม่ทอดทิ้งในยามมีอันตราย

(๕) นับถือสมาชิกในวงศ์ของมิตร

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องต่ำ

คหบดีบุตร! **ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร อันนายพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยให้ทำการงานตามกำลัง

(๒) ด้วยการให้อาหารและรางวัล

(๓) ด้วยการรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้

(๔) ด้วยการแบ่งของมีรสประหลาดให้

(๕) ด้วยการปล่อยให้อิสระตามสมัย

คหบดีบุตร! **ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร** อันนายปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์นายโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) เป็นผู้ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย

(๒) เลิกงานทีหลังนาย

(๓) ถือเอาแต่ของที่นายให้

(๔) กระทำการงานให้ดีที่สุด

(๕) นำเกียรติคุณของนายไปร่ำลือ

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องต่ำนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ อันกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยเมตตากายกรรม

(๒) ด้วยเมตตาวจีกรรม

(๓) ด้วยเมตตามโนกรรม

(๔) ด้วยการไม่ปิดประตู (คือยินดีต้อนรับ)

(๕) ด้วยการคอยถวายอามิสทาน

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์** อันกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๖ ประการ** คือ

(๑) ห้ามเสียจากบาป

(๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) อนุเคราะห์ด้วยใจอันงดงาม

(๔) ให้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง

(๕) ทำสิ่งที่ได้ฟังแล้วให้แจ่มแจ้งถึงที่สุด

(๖) บอกทางสวรรค์ให้

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องบนนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง
ความสันโดษ เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง
ความคุ้นเคยกัน เป็นญาติอย่างยิ่ง
นิพพาน เป็นสุขอย่างยิ่ง

–บาลี ธ. ขุ. ๒๕/๔๒/๒๕.

การตอบแทนคุณมารดาบิดา อย่างสูงสุด ๐๓

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๗๘/๒๗๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวการกระทำตอบแทนไม่ได้ง่ายแก่ท่านทั้งสอง. ท่านทั้งสอง คือใคร ? **คือ ๑ มารดา ๒ บิดา**

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุตรพึงประคับประคองมารดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง พึงประคับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง** เขามีอายุ มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี และเขาพึงปฏิบัติท่านทั้งสองนั้นด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำ และการดัด **และท่านทั้งสองนั้น พึงถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าทั้งสองของเขานั่นแหละ.** ภิกษุทั้งหลาย ! **การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง **บุตรพึงสถาปนามารดาบิดาในราชสมบัติ อันเป็นอิสราธิปัตย์ ในแผ่นดินใหญ่อันมีรตนะ ๗** ประการมากหลายนี้ **การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?**

เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย

ส่วนบุตรคนใดยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้สมาทานตั้งมั่นในสัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)

ยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้สมาทานตั้งมั่นในสีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ ให้สมาทานตั้งมั่นในจาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค)

ยังมารดาบิดาทรามปัญญา ให้สมาทานตั้งมั่นในปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย ! **ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล การกระทำอย่างนั้น ย่อมชื่อว่าอันบุตรนั้นทำแล้วและทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดา.**

ภัยที่แม่ลูกก็ช่วยกันไม่ได้ ๐๔

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๒๘–๒๓๑/๕๐๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปุถุชนผู้ไม่มีการสดับ** ย่อมกล่าวภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันไม่ได้ (อมาตาปุตฺติกภย) ว่ามีอยู่ ๓ อย่าง ๓ อย่างคือ

มีสมัยที่ไฟไหม้ใหญ่ตั้งขึ้น ไหม้หมู่บ้าน ไหม้นิคม ไหม้นคร. ในสมัยนั้น มารดาไม่ได้บุตร (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้) บุตรก็ไม่ได้มารดา (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุถุชนผู้ไม่มีการสดับ ย่อมเรียกภัยนี้ว่าเป็นอมาตาปุตติกภัย **อย่างที่หนึ่ง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก คือมีสมัยที่มหาเมฆตั้งขึ้น เกิดน้ำท่วมใหญ่ พัดพาไปทั้งหมู่บ้าน ทั้งนิคม ทั้งนคร. ในสมัยนั้น มารดาไม่ได้บุตร (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้) บุตรก็ไม่ได้มารดา (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุถุชนผู้ไม่มีการสดับ ย่อมเรียกภัยนี้ว่าเป็นอมาตาปุตติกภัย **อย่างที่สอง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก คือมีสมัยที่มีภัย คือการกำเริบ (กบฏ) มาจากป่า ประชาชนขึ้นยานมีล้อ หนีกระจัดกระจายไป. เมื่อภัยอย่างนี้เกิดขึ้น สมัยนั้น มารดาไม่ได้บุตร (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้) บุตรก็ไม่ได้ มารดา (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุถุชนผู้ไม่มีการสดับ ย่อม เรียกภัยนี้ว่าเป็นอมาตาปุตติกภัย **อย่างที่สาม.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุถุชนผู้ไม่มีการสดับ ย่อมกล่าว ภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันไม่ได้ ว่ามีอยู่ ๓ อย่าง เหล่านี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปุถุชนผู้ไม่มีการสดับ กล่าว สมาตาปุตติกภัย (ภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันได้) แท้ ๆ ๓ อย่างนี้ว่าเป็น อมาตาปุตติกภัย (ภัยที่มารดาและบุตร ช่วยกันไม่ได้) ไปเสีย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภัย ๓ อย่าง ที่มารดาและบุตร ช่วยกันได้นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

สามอย่าง คือ สมัยที่ไฟไหม้ใหญ่ เป็นอย่างหนึ่ง สมัยที่น้ำท่วมใหญ่ เป็นอย่างที่สอง สมัยที่หนีโจรขบถ

เป็นอย่างที่สาม เหล่านี้บางคราวมารดาและบุตรก็ช่วยกันและกันได้ แต่ปุถุชนผู้ไม่มีการสดับมากล่าวว่าเป็นภัยที่มารดาและบุตรก็ช่วยกันไม่ได้ไปเสียทั้งหมด.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันไม่ได้ (โดยแท้จริง) ๓ อย่างเหล่านี้ มีอยู่สามอย่าง คือ ภัยเกิดจากความแก่** (ชราภยํ) **ภัยเกิดจากความเจ็บไข้** (พฺยาธิภยํ) **ภัยเกิดจากความตาย** (มรณภยํ).

ภิกษุทั้งหลาย ! มารดาไม่ได้ตามปรารถนากับบุตรผู้แก่อยู่อย่างนี้ว่า เราแก่เองเถิด บุตรของเราอย่าแก่เลย หรือบุตรก็ไม่ได้ตามปรารถนากะมารดาผู้แก่อยู่อย่างนี้ว่า เราแก่เองเถิด มารดาอย่าแก่เลย ดังนี้.

มารดาก็ไม่ได้ตามปรารถนาว่า เราเจ็บไข้เองเถิด บุตรของเราอย่าเจ็บไข้เลย หรือบุตรก็ไม่ได้ตามปรารถนาว่า เราเจ็บไข้เองเถิด มารดาของเราอย่าเจ็บไข้เลย ดังนี้.

มารดาก็ไม่ได้ตามปรารถนาว่า เราตายเองเถิด บุตรของเราอย่าตายเลย หรือบุตรก็ไม่ได้ตามปรารถนาว่า เราตายเองเถิด มารดาของเราอย่าตายเลย ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เหล่านี้แล เป็นภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันไม่ได้ ๓ อย่าง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! หนทางมีอยู่ ปฏิปทามีอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อเลิกละ ก้าวล่วงเสีย ซึ่งภัยทั้งที่เป็นสมาตาปุตติกภัย และอมาตาปุตติกภัย อย่างละสาม ๆ เหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! หนทางหรือปฏิปทานั้น เป็นอย่างไรเล่า ? นั่นคือ **อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์ ๘) นั่นเอง ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (ทำการงานชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ).**

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้แหละหนทาง นี้แหละปฏิปทา เป็นไปเพื่อเลิกละ ก้าวล่วงเสีย ซึ่งภัยทั้งที่เป็นสมาตาปุตติกภัย และอมาตาปุตติกภัย อย่างละสาม ๆ เหล่านั้น.**

สิ่งที่ทุกคนปรารถนาจะได้ | ๐๕

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๕/๖๑.

คหบดี ! **ธรรม ๔ ประการนี้ น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.**

ธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ

ขอโภคทรัพย์จงเกิดขึ้นแก่เราโดยทางธรรมนี้ เป็นธรรม **ประการที่ ๑** อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

เราได้โภคทรัพย์ทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ขอ**ยศจงเฟื่องฟูแก่เราพร้อมด้วยญาติและมิตรสหาย** นี้เป็นธรรม **ประการที่ ๒** อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

เราได้โภคทรัพย์ทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ได้ยศพร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว ขอ**เราจงเป็นอยู่นาน จงรักษาอายุให้ยั่งยืน** นี้เป็นธรรม **ประการที่ ๓** อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

เราได้โภคทรัพย์ทั้งหลายโดยทางธรรมแล้วได้ยศ พร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว เป็นอยู่นานรักษาอายุให้ยั่งยืนแล้ว **เมื่อตายแล้ว ขอเราจงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์** นี้เป็นธรรม **ประการที่ ๔** อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

คหบดี ! ธรรม ๔ ประการนี้แล น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

คหบดี ! **ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการ** อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ

(๑) สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)

(๒) สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

(๓) จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค)

(๔) ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา).

คหบดี ! ก็ **สัทธาสัมปทา**เป็นอย่างไรเล่า ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของตถาคตว่า "เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์". คหบดี ! **นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา.**

คหบดี ! ก็ **สีลสัมปทา** เป็นอย่างไรเล่า ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท. **นี้เรียกว่า สีลสัมปทา.**

คหบดี ! ก็ **จาคสัมปทา** เป็นอย่างไรเล่า ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน. **นี้เรียกว่า จาคสัมปทา.**

คหบดี ! ก็ **ปัญญาสัมปทา** เป็นอย่างไรเล่า ?

บุคคลมีใจอันความโลภอย่างแรงกล้า คือ อภิชฌาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ละเลยกิจที่ควรทำ เมื่อทำกิจที่ไม่ควรทำและละเลยกิจที่ควรทำเสีย ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข บุคคลมีใจอันพยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ อันวิจิกิจฉาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ละเลยกิจที่ควรทำ เมื่อทำกิจที่ไม่ควรทำและละเลยกิจที่ควรทำเสีย ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข.

คหบดี ! อริยสาวกนั้นแลรู้ว่า อภิชฌาวิสมโลภะ (ความโลภอย่างแรงกล้า) เป็นอุปกิเลส (โทษเครื่องเศร้าหมอง) แห่งจิต ย่อมละอภิชฌาวิสมโลภะอันเป็นอุปกิเลสแห่งจิต

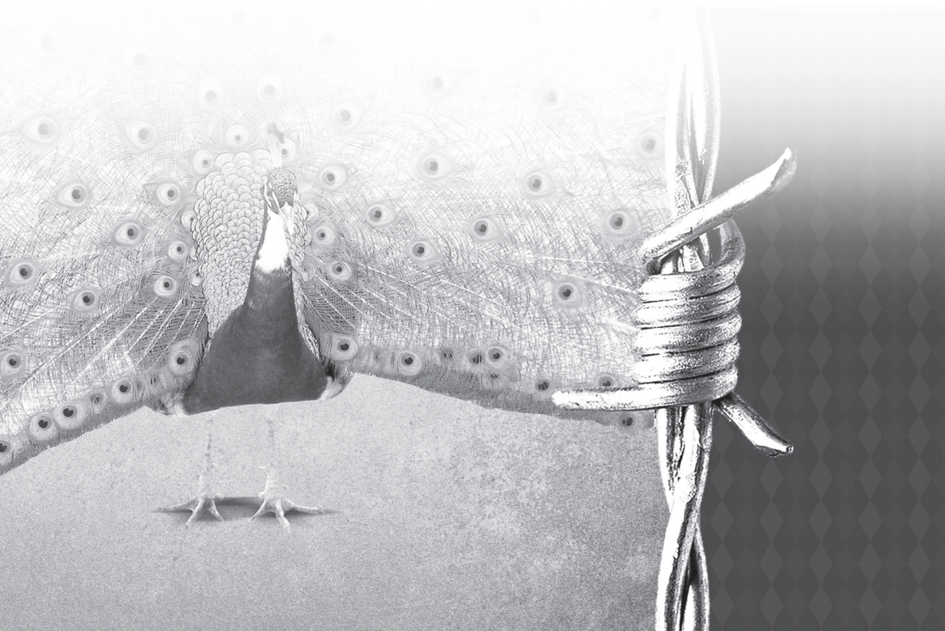
เสียได้ รู้ว่า พยาบาท (คิดร้าย) **ถีนมิทธะ** (ความหดหู่ซึมเซา) อุทธัจจกุกกุจจะ (ความฟุ้งซ่านรำคาญ) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ย่อมละเสียซึ่งสิ่งที่เป็นอุปกิเลสแห่งจิตเหล่านั้น .

คหบดี ! เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่าอภิชฌาวิสมโลภะเป็นอุปกิเลสแห่งจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้นย่อมละเสียได้ เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่าพยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา เป็นอุปกิเลสแห่งจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้นย่อมละสิ่งเหล่านั้นเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้มีปัญญามาก มีปัญญาหนาแน่น เป็นผู้เห็นทาง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา. **นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา.**

คหบดี ! **ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการ อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.**

“กามทั้งหลาย
ให้เกิดความยินดีน้อย
มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก
โทษในเพราะกามนั้น มีเป็นอย่างยิ่ง”

–บาลี มู. ม. ๑๒/๑๘๐/๒๑๑.

ความอยากเป็นเหตุแห่งความทุกข์ ๐๖

–บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๑๓/๒๒๗., (–บาลี มหา. ที. ๑๐/๖๙/๕๙).

ภิกษุทั้งหลาย !
เราจักแสดงธรรม (สิ่ง) ที่มีตัณหาเป็นมูล ๙ อย่าง.
๙ อย่าง อย่างไรเล่า ? ๙ อย่าง คือ

เพราะอาศัยตัณหา จึงมี **การแสวงหา** (ปริเยสนา)

เพราะอาศัยการแสวงหา จึงมี **การได้** (ลาโภ)

เพราะอาศัยการได้ จึงมี **ความปลงใจรัก** (วินิจฺฉโย)

เพราะอาศัยความปลงใจรัก
จึงมี **ความกำหนัดด้วยความพอใจ** (ฉนฺทราโค)

เพราะอาศัยความกำหนัดด้วยความพอใจ
จึงมี**ความสยบมัวเมา** (อชฺโฌสานํ)

เพราะอาศัยความสยบมัวเมา
จึงมี **ความจับอกจับใจ** (ปริคฺคโห)

เพราะอาศัยความจับอกจับใจ

จึงมี **ความตระหนี่** (มจฺฉริยํ)

เพราะอาศัยความตระหนี่
จึงมี **การหวงกั้น** (อารกฺโข)

เพราะอาศัยการหวงกั้น
จึงมี **เรื่องราวอันเกิดจากการหวงกั้น** (อารกฺขาธิกรณํ)
กล่าวคือ การใช้อาวุธไม่มีคม การใช้อาวุธมีคม
การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท
การกล่าวคำหยาบว่า “มึง ! มึง !”
การพูดคำส่อเสียด และ การพูดเท็จทั้งหลาย

ธรรมอันเป็นบาปอกุศลเป็นอเนก
ย่อมเกิดขึ้นพร้อม.

ภิกษุทั้งหลาย !
เหล่านี้แล ชื่อว่า ธรรมที่มีตัณหาเป็นมูล ๙ อย่าง.

ทุกข์ที่เกิดจากหนี้ ๐๗

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๙๒/๓๑๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความยากจน** เป็นทุกข์ของคนผู้บริโภคกามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติย่อมกู้หนี้ **การกู้หนี้** นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคกามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติกู้หนี้แล้ว ต้องใช้ดอกเบี้ย **การต้องใช้ดอกเบี้ย** นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคกามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติกู้หนี้แล้ว ต้องใช้ดอกเบี้ย ไม่อาจใช้ดอกเบี้ยตามเวลา เจ้าหนี้ก็ทวง **การถูกทวงหนี้** นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคกามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติถูกทวงหนี้อยู่ ไม่อาจจะใช้ให้ เจ้าหนี้ย่อมติดตาม **การถูกติดตาม** นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคกามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติ ถูกติดตามอยู่ไม่อาจจะใช้ให้ เจ้าหนี้ย่อมจับกุม **การถูกจับกุม** นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคกามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความยากจน** ก็ดี **การกู้หนี้** ก็ดี **การต้องใช้ดอกเบี้ย** ก็ดี **การถูกทวงหนี้** ก็ดี **การถูกติดตาม** ก็ดี **การถูกจับกุม** ก็ดี **ทั้งหมดนี้ เป็นทุกข์ของคนบริโภคกามในโลก.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น ความไม่มีศรัทธา–หิริ–โอตตัปปะ–วิริยะ–ปัญญา ในกุศลธรรม มีอยู่แก่ผู้ใด

เรากล่าวบุคคลผู้นั้นว่า **เป็นคนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติ ในอริยวินัย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนชนิดนั้น เมื่อไม่มีศรัทธา–หิริ–โอตตัปปะ–วิริยะ–ปัญญา ในกุศลธรรม เขาย่อมประพฤติ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต

เรากล่าว **การประพฤติทุจริต** ของเขานี้ ว่าเป็น **การกู้หนี้.**

เพื่อจะปกปิดกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตของเขา เขาตั้งความปรารถนาลามก ปรารถนาไม่ให้ใครรู้จักเขา ดำริไม่ให้ใครรู้จักเขา พูดจาเพื่อไม่ให้ใครรู้จักเขา ขวนขวายทุกอย่างเพื่อไม่ให้ใครรู้จักเขา

เรากล่าว **การปกปิดความทุจริตอย่างนี้ของเขานี้** ว่าเป็น **ดอกเบี้ยที่เขาต้องใช้.**

เพื่อนพรหมจารีผู้มีศีลเป็นที่รัก พากันกล่าวปรารภเขาอย่างนี้ว่า "ท่านผู้มีอายุนี้ทำอะไร ๆ (ทุจริต) อย่างนี้ มีปกติประพฤติกระทำอะไร ๆ (ทุจริต) อย่างนี้"

เรากล่าว **การถูกกล่าวอย่างนี้** ว่าเป็น **การถูกทวงหนี้.**

เขาจะไปอยู่ป่าก็ตาม อยู่โคนไม้ก็ตาม อยู่เรือนว่างก็ตาม **อกุศลวิตก** อันลามกประกอบอยู่ด้วยความร้อนใจย่อม **เกิดขึ้นกลุ้มรุมจิตใจเขา**

เรากล่าว **อาการอย่างนี้** ว่าเป็น **การถูกติดตามเพื่อทวงหนี้.**

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนชนิดนี้ ครั้นประพฤติกาย–วจี–มโนทุจริตแล้ว ภายหลังแต่การตาย เพราะการแตกทำลายแห่งกาย ย่อม **ถูกจองจำอยู่ในนรก** บ้าง **ในกำเนิดเดรัจฉาน** บ้าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราไม่มองเห็นการจองจำอื่นแม้อย่างเดียวที่ทารุณอย่างนี้ เจ็บปวดอย่างนี้ เป็นอันตรายอย่างนี้ ต่อการบรรลุโยคักเขมธรรมอันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าเหมือนการถูกจองจำในนรก หรือในกำเนิดเดรัจฉานอย่างนี้.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ความยากจนและการกู้หนี้ ท่านกล่าวว่าเป็นความทุกข์ในโลก.

คนจนกู้หนี้มาเลี้ยงชีวิต ย่อมเดือดร้อนเพราะเจ้าหนี้ติดตามบ้าง เพราะถูกจับกุมบ้าง.

การถูกจับกุมนั้น เป็นความทุกข์ของคนบูชาการได้กาม.

ถึงแม้ในอริยวินัยนี้ก็เหมือนกัน

ผู้ใดไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตัปปะ

สั่งสมแต่บาปกรรม กระทำกายทุจริต-วจีทุจริต-มโนทุจริต

ปกปิดอยู่ด้วยการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางจิต เพื่อไม่ให้ผู้ใดรู้จักเขา

ผู้นั้น พอกพูนบาปกรรมอยู่เนืองนิตย์ ในที่นั้น ๆ.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สึกแต่กรรมชั่วของตน เสมือนคนยากจน กู้หนี้มาบริโภคอยู่ ย่อมเดือดร้อน.

ความตริตรึกที่เกิดจากวิปฏิสาร อันเป็นเครื่องทรมานใจ ย่อมติดตามเขา ทั้งในบ้านและในป่า.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สึกแต่กรรมชั่วของตน ไปสู่กำเนิดเดรัจฉานบางอย่าง หรือว่าถูกจองจำอยู่ในนรก. การถูกจองจำนั้นเป็นทุกข์ ชนิดที่ธีรชนไม่เคยประสบเลย.

“ผู้ใดเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ
แล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป
ข้อนี้เป็นความเจริญในอริยวินัยของผู้นั้น”

–บาลี สี. ที. ๙/๑๑๒/๑๓๙.

หลักการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันนี้ ๐๘

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๘๙/๑๔๔.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! พวกข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์บริโภคกาม แออัดอยู่ด้วยบุตร ครองเรือน ใช้สอยกระแจะจันทน์จากแคว้นกาสี ทัดทรงพวงดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงินอยู่. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งในทิฏฐธรรม (ในปัจจุบัน) และในสัมปรายะ (ในเวลาถัดต่อมา) แก่พวกข้าพระองค์ผู้อยู่ในสถานะเช่นนี้เถิด พระเจ้าข้า !”.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่กุลบุตรในทิฏฐธรรม** (ในปัจจุบัน). ๔ ประการ อย่างไรเล่า ?

๔ ประการ คือ

(๑) อุฏฐานสัมปทา (ความขยันในอาชีพ)

(๒) อารักขสัมปทา (การรักษาทรัพย์)

(๓) กัลยาณมิตตตา (ความมีมิตรดี)

(๔) สมชีวิตา (การเลี้ยงชีวิตอย่างสมดุลย์พอเพียงแก่ฐานะ).

ความขยันในอาชีพ

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **อุฏฐานสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ สำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการลุกขึ้นกระทำการงาน คือด้วยกสิกรรม หรือวานิชกรรม โครักขกรรม อาชีพผู้ถืออาวุธ อาชีพราชบุรุษ หรือด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง. ในอาชีพนั้น ๆ เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยการสอดส่องในอุบายนั้น ๆ สามารถกระทำ สามารถจัดให้กระทำ.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา** (ความขยันในอาชีพ).

การรักษาทรัพย์

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **อารักขสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ โภคะอันกุลบุตรหาได้มาด้วยความเพียรเป็นเครื่องลุกขึ้น รวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองอย่างเต็มที่ ด้วยหวังว่า “อย่างไรเสียพระราชาจะไม่ริบทรัพย์ของเราไป โจรจะไม่ปล้นเอาไป ไฟจะไม่ไหม้ น้ำจะไม่พัดพาไป ทายาทอันไม่รักใคร่เรา จะไม่ยื้อแย่งเอาไป” ดังนี้.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา** (การรักษาทรัพย์).

ความมีมิตรดี

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **กัลยาณมิตตตา เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ถ้ามีบุคคลใด ๆ ในบ้านหรือนิคมนั้นเป็นคหบดีหรือบุตรคหบดีก็ดี เป็นคนหนุ่มที่เจริญด้วยศีลหรือเป็นคนแก่ที่เจริญด้วยศีลก็ดี ล้วนแต่ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ ถึงพร้อมด้วยปัญญาอยู่แล้วไซร้ กุลบุตรนั้นก็ดำรงตนร่วม พูดจาร่วมสากัจฉา (สนทนา) ร่วมกับชนเหล่านั้น.

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยสัทธาโดยอนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยสัทธา

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยศีลโดยอนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยจาคะโดยอนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยปัญญาโดยอนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอยู่ในที่นั้น ๆ.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา** (ความมีมิตรดี).

การเลี้ยงชีวิตอย่างสมดุลย์พอเพียงแก่ฐานะ

พ๎ยัคฆปัชชะ ! สมชีวิตา เป็นอย่างไรเล่า ?

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้ว ดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก **โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้"** ดังนี้.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! เปรียบเหมือนคนถือตาชั่งหรือลูกมือของเขา ยกตาชั่งขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า "ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือเกินไปแล้วเท่านี้" ดังนี้ฉันใด กุลบุตรนี้ ก็ฉันนั้น เขารู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้" ดังนี้.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มีรายได้น้อย แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุรุ่ยสุร่าย) เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ฉันใดก็ฉันนั้น.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! แต่ถ้ากุลบุตร เป็นผู้มีรายได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นแล้วไซร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่างคนอนาถา.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! เมื่อใด กุลบุตรนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเรา จักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **นี้เราเรียกว่า สมชีวิตา** (การเลี้ยงชีวิตอย่างสมดุลย์พอเพียงแก่ฐานะ).

ธรรม ๔ ประการนี้

ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
เพื่อความสุขในปัจจุบันแก่กุลบุตร

ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ

อุฏฐานสัมปทา ๑

อารักขสัมปทา ๑

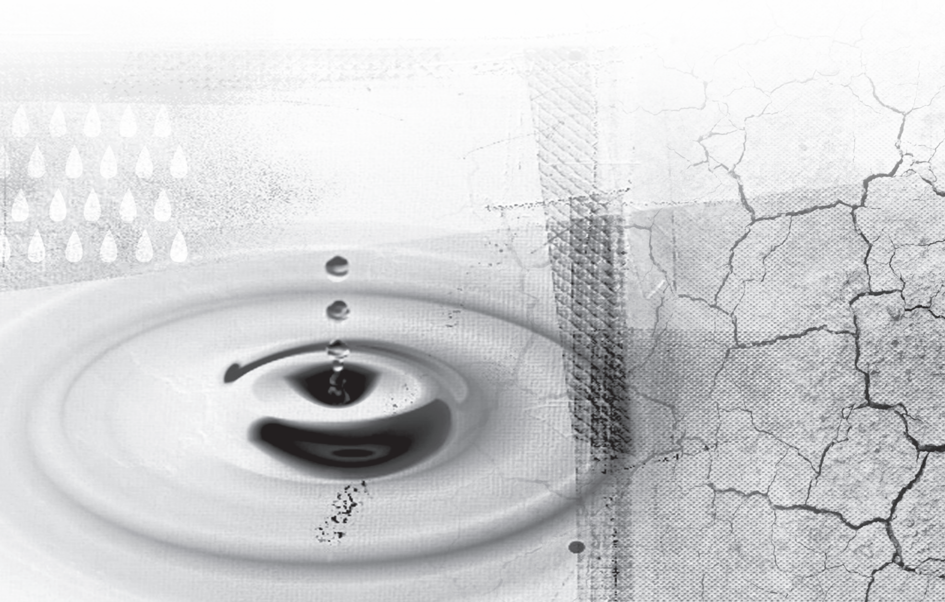
กัลยาณมิตตตา ๑

สมชีวิตา ๑

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๘๙/๑๔๔.

ปากทางแห่งความเจริญ ๔ ประการ
ของโภคะที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้ มีอยู่ คือ
ความไม่เป็นนักเลงหญิง
ไม่เป็นนักเลงสุรา
ไม่เป็นนักเลงการพนัน
และมีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๙๒/๑๔๔.

เหตุเจริญและเหตุเสื่อม แห่งทรัพย์ ๔ ประการ

๐๙

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๙๑–๒๙๓/๑๔๔.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **ปากทางแห่งความเสื่อม ๔ ประการ ของโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้** มีอยู่ คือ

(๑) ความเป็นนักเลงหญิง

(๒) นักเลงสุรา

(๓) นักเลงการพนัน

(๔) มีมิตรสหายเพื่อนฝูงเลวทราม.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่มีอยู่ บุรุษปิดทางน้ำเข้าเหล่านั้นเสีย และเปิดทางน้ำออกเหล่านั้นด้วย ทั้งฝนก็ไม่ตกลงมาตามที่ควร.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเหือดแห้งเท่านั้นที่หวังได้สำหรับบึงใหญ่นั้น ความเต็มเปี่ยมไม่มีทางที่จะหวังได้ นี้ฉันใด

พ๎ยัคฆปัชชะ ! ผลที่จะเกิดขึ้นก็ฉันนั้น สำหรับโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้ ที่มีปากทางแห่งความเสื่อม ๔ ประการ คือ ความเป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนัน และมีมิตรสหายเพื่อนฝูงเลวทราม.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **ปากทางแห่งความเจริญ ๔ ประการ ของโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้** มีอยู่ คือ

(๑) ความไม่เป็นนักเลงหญิง
(๒) ไม่เป็นนักเลงสุรา
(๓) ไม่เป็นนักเลงการพนัน
(๔) มีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่ บุรุษเปิดทางน้ำเข้าเหล่านั้นด้วย และปิดทางน้ำออกเหล่านั้นเสีย ทั้งฝนก็ตกลงมาตามที่ควรด้วย.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเต็มเปี่ยมเท่านั้นที่หวังได้สำหรับบึงใหญ่นั้น ความเหือดแห้งเป็นอันไม่ต้องหวัง นี้ฉันใด

พ๎ยัคฆปัชชะ ! ผลที่จะเกิดขึ้นก็ฉันนั้น สำหรับโภคะที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้ ที่มีปากทางแห่งความเจริญ ๔ ประการ คือ ความไม่เป็นนักเลงหญิง ไม่เป็นนักเลงสุรา ไม่เป็นนักเลงการพนัน และมีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! ธรรมทั้ง ๔ ประการ เหล่านี้แล เป็นธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตร ในทิฏฐธรรม (ในปัจจุบัน).

ธรรม ๔ ประการนี้

ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
เพื่อความสุขในสัมปรายะแก่กุลบุตร

ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ

สัทธาสัมปทา ๑

สีลสัมปทา ๑

จาคสัมปทา ๑

ปัญญาสัมปทา ๑

–บาลี อฏฺจก. อํ. ๒๓/๒๘๙–๒๙๓/๑๔๔.

หลักดำรงชีพเพื่อประโยชน์สุข ในเวลาถัดต่อมา ๑๐

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๘๙–๒๙๓/๑๔๔.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตร ในสัมปรายะ (ในเวลาถัดต่อมา) ๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการคือ

(๑) สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)

(๒) สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

(๓) จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค)

(๔) ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **สัทธาสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของตถาคตว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและข้อปฏิบัติให้ถึงวิชชา เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลก

อย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกคนที่ควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์" ดังนี้.

พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **สีลสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน.

พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เราเรียกว่า สีลสัมปทา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **จาคสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่มเป็นปกติ ยินดีแล้วในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีแล้วในการจำแนกทาน.

พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า จาคสัมปทา.

พยัคฆปัชชะ ! **ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องให้ถึงสัจจะแห่งการเกิดดับ เป็นเครื่องไปจากข้าศึก เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นเครื่องถึงซึ่งความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! นี้เราเรียกว่า ปัญญาสัมปทา.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตร ในสัมปรายะ** (ในเวลาถัดต่อมา).

กามโภคีบุคคลผู้แสวงหาโภคทรัพย์
โดยชอบธรรม โดยไม่ทารุณ
ครั้นแสวงหาได้แล้ว ย่อมเลี้ยงตนให้เป็นสุข
ให้อิ่มหนำ แจกจ่าย กระทำบุญ
และเป็นผู้ไม่กำหนัด ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ
มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์นั้น
นี้เป็นผู้เลิศประเสริฐ เป็นใหญ่สูงสุด

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๙๔/๙๑.

ฆราวาสชั้นเลิศ ๑๑

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๙๔/๙๑.

คหบดี ! ในบรรดากามโภคีเหล่านั้น กามโภคีผู้ใด แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัดด้วย ครั้นแสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัดแล้ว ทำตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำด้วย แบ่งปันโภคทรัพย์บำเพ็ญบุญด้วย ไม่กำหนัด ไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง มีปกติเห็นโทษ มีปัญญา เป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้นอยู่ด้วย

คหบดี ! **กามโภคีผู้นี้ ควรสรรเสริญโดยฐานะทั้งสี่ คือ**

ควรสรรเสริญโดย**ฐานะที่หนึ่ง** ในข้อที่เขา **แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัด**

ควรสรรเสริญโดย**ฐานะที่สอง** ในข้อที่เขา **ทำตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำ**

ควรสรรเสริญโดย**ฐานะที่สาม** ในข้อที่เขา **แบ่งปันโภคทรัพย์ บำเพ็ญบุญ**

ควรสรรเสริญโดย**ฐานะที่สี่** ในข้อที่เขา **ไม่กำหนัดไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออกบริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้น.**

คหบดี ! กามโภคีผู้นี้ ควรสรรเสริญโดยฐานะทั้งสี่เหล่านี้.

คหบดี ! กามโภคีจำพวกนี้ **เป็นกามโภคีชั้นเลิศ ชั้นประเสริฐ ชั้นหัวหน้า ชั้นสูงสุด ชั้นบวรกว่ากามโภคีทั้งหลาย** เปรียบเสมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสปรากฏว่าเลิศกว่าบรรดารสอันเกิดจากโคทั้งหลาย เหล่านั้น ข้อนี้ฉันใด กามโภคีจำพวกนี้ ก็ปรากฏว่าเลิศกว่าบรรดากามโภคีทั้งหลายเหล่านั้น ฉันนั้น แล.

นรกที่ร้ายกาจของมนุษย์ ๑๒

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๖๒/๑๗๓๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! นรกชื่อว่า **มหาปริฬาหะ** มีอยู่.

ในนรกนั้น บุคคลยัง**เห็นรูป**อย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยจักษุ (ตา)

แต่ได้เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนาเลย

เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่เลย

เห็นรูปที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจเลย.

ในนรกนั้น บุคคลยัง**ฟังเสียง**อย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยโสตะ (หู)...

ในนรกนั้น บุคคลยัง**รู้สึกกลิ่น**อย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยฆานะ (จมูก)...

ในนรกนั้น บุคคลยัง**ลิ้มรส**อย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยชิวหา (ลิ้น)...

ในนรกนั้น บุคคลยังถูกต้อง**โผฏฐัพพะ**อย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยกาย...

ในนรกนั้น บุคคลยังรู้สึก**ธรรมารมณ์**อย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยมโน (ใจ)

แต่ได้รู้สึกธรรมารมณ์ ที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่ได้รู้สึกธรรมารมณ์ที่น่าปรารถนาเลย

ได้รู้สึกธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่ได้รู้สึกธรรมารมณ์ที่น่าใคร่เลย

ได้รู้สึกธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่ได้รู้สึกธรรมารมณ์ที่น่าพอใจ เลย.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ความเร่าร้อนนั้นใหญ่หลวงหนอ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ความเร่าร้อนนั้น ใหญ่หลวงนักหนอ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มีไหม พระเจ้าข้า ความร้อนอื่นที่ใหญ่หลวงกว่า น่ากลัวกว่า กว่าความร้อนนี้ ?".

ภิกษุทั้งหลาย ! มีอยู่ ความเร่าร้อนอื่น ที่ใหญ่หลวงกว่า น่ากลัวกว่า กว่าความร้อนนี้.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ความร้อนอื่นที่ใหญ่หลวงกว่า น่ากลัวกว่า กว่าความร้อนนี้เป็นอย่างไรเล่า ?"

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง **ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง**

ว่า "ทุกข์ เป็นอย่างนี้ ๆ "

ว่า "เหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้ ๆ "

ว่า "ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้ ๆ"

ว่า "ข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้ ๆ"

สมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อม**ยินดียิ่ง**ในสังขารทั้งหลาย อันเป็นไปพร้อมเพื่อชาติชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาส

สมณพราหมณ์เหล่านั้น ครั้นยินดียิ่งในสังขารทั้งหลาย เช่นนั้นแล้ว ย่อม**ปรุงแต่ง** ซึ่งสังขารทั้งหลายอันเป็นไปพร้อมเพื่อชาติชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาส

สมณพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ครั้นปรุงแต่งซึ่งสังขารทั้งหลายเช่นนั้นแล้ว ย่อม**เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนแห่งชาติ** (ความเกิด) บ้าง ย่อม**เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนแห่งชรา**บ้าง ย่อม**เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนแห่งมรณะ**บ้าง

ย่อม**เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนแห่งโสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาส**บ้าง

เรากล่าวว่า "สมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นจากชาติชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย **คือไม่พ้นจากทุกข์**" ดังนี้.

แม้มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ
จะกล่าวทำไมถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม
ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็นำเอาปัญหาไปทำให้หลีกเลี้ยวลดหย่อนลง
กล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่
ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า
คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

วาจาของสัตบุรุษ ๑๓

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นที่รู้กันว่าเป็นสัตบุรุษ.**

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษในกรณีนี้ **แม้มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ จะกล่าวทำไมถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้หลีกเลี้ยวลดหย่อนลง กล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ไม่ถูกใครถามอยู่ถึงความดีของบุคคลอื่น ก็ยังนำมาเปิดเผยให้ปรากฏ จะต้องกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่หลีกเลี้ยวลดหย่อน กล่าวความดีของผู้อื่นโดยพิสดารบริบูรณ์.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ยังนำมาเปิดเผย ทำให้ปรากฏ ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อถูกถามเล่า ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ไม่นำเอาปัญหาไปหาทางทำให้ลดหย่อนบิดพลิ้ว แต่กล่าวความไม่ดีของตนโดยพิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้มีใครถามถึงความดีของตน ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถามเล่า ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปกระทำให้ลดหย่อนหลีกเลี้ยวเสีย กล่าวความดีของตนโดยไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่าเป็นสัตบุรุษ.

แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็นำมาเปิดเผยให้ปรากฏ
ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อถูกใครถาม
ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่มีทางหลีกเลี้ยวลดหย่อน
แล้วกล่าวความไม่ดีของผู้อื่น อย่างเต็มที่โดยพิสดาร
ภิกษุทั้งหลาย !
ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น อสัตบุรุษ.

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

วาจาของอสัตบุรุษ ๑๔

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นที่รู้กันว่าเป็น อสัตบุรุษ.** ๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษในกรณีนี้ **แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำมาเปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่มีทางหลีกเลี้ยวลดหย่อน แล้วกล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างเต็มที่โดยพิสดาร.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ถูกใครถามอยู่ถึงความดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อนไขว้เขว แล้วกล่าวความดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

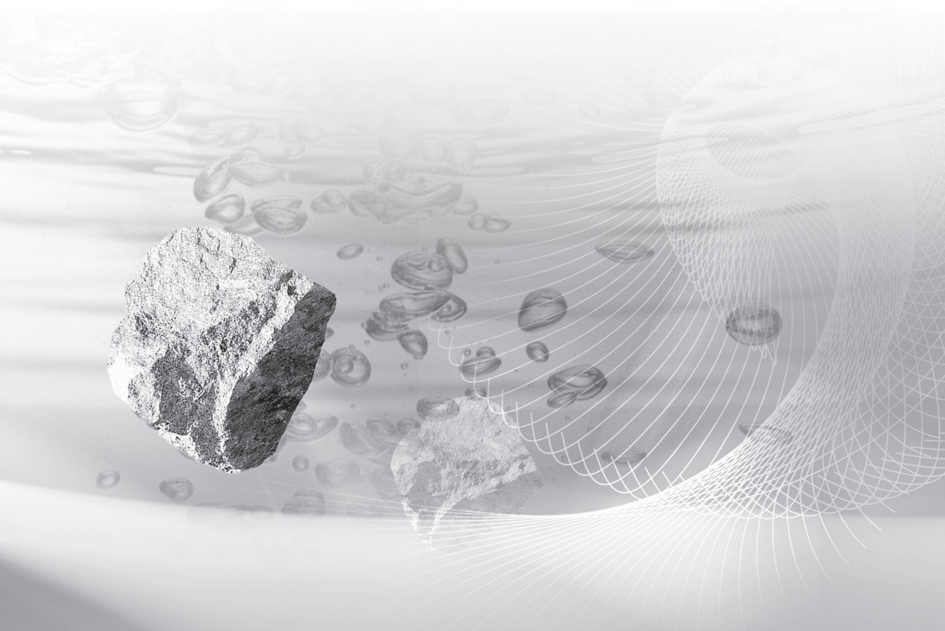
(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก **คือแม้ถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ปกปิดไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อนไขว้เขว แล้วกล่าวความไม่ดีของตนอย่างไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก **คือแม้ไม่มีใครถามถึงความดีของตน ก็นำมาโอ้อวดเปิดเผย จะกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่ลดหย่อนหลีกเลี้ยว กล่าวความดีของตนอย่างเต็มที่โดยพิสดาร.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่าเป็นอสัตบุรุษ.

“ความหวั่นไหวโยกโคลงแห่งกายก็ตาม
ความหวั่นไหวโยกโคลงแห่งจิตก็ตาม
ย่อมมีไม่ได้ เพราะการเจริญ ทำให้มาก
ซึ่งอานาปานสติสมาธิ”

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๙๙/๑๓๒๒.

วิธีปฏิบัติทางจิต เมื่อถูกติเตียนหรือถูกทำร้ายร่างกาย ๑๕

–บาลี มู. ม. ๑๒/๒๕๐/๒๖๔.

ผัคคุนะ ! **ถ้ามีใครกล่าวติเตียนเธอต่อหน้า**

ผัคคุนะ ! **ในกรณีเช่นนั้น เธอพึงละฉันทะและวิตกชนิดที่เป็นวิสัยแห่งชาวบ้านเสีย.**

ผัคคุนะ ! ในกรณีเช่นนั้น **เธอพึงทำความสำเหนียกอย่างนี้ว่า**

“จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน” ดังนี้.

ผัคคุนะ ! เธอพึงสำเหนียกอย่างนี้.

ผัคคุนะ ! **ถ้ามีใครประหารเธอด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนหิน ด้วยท่อนไม้ หรือด้วยศัสตรา**

ผัคคุนะ ! ในกรณีแม้เช่นนั้น **เธอก็พึงละฉันทะและวิตกชนิดที่เป็นวิสัยแห่งชาวบ้านเสีย.**

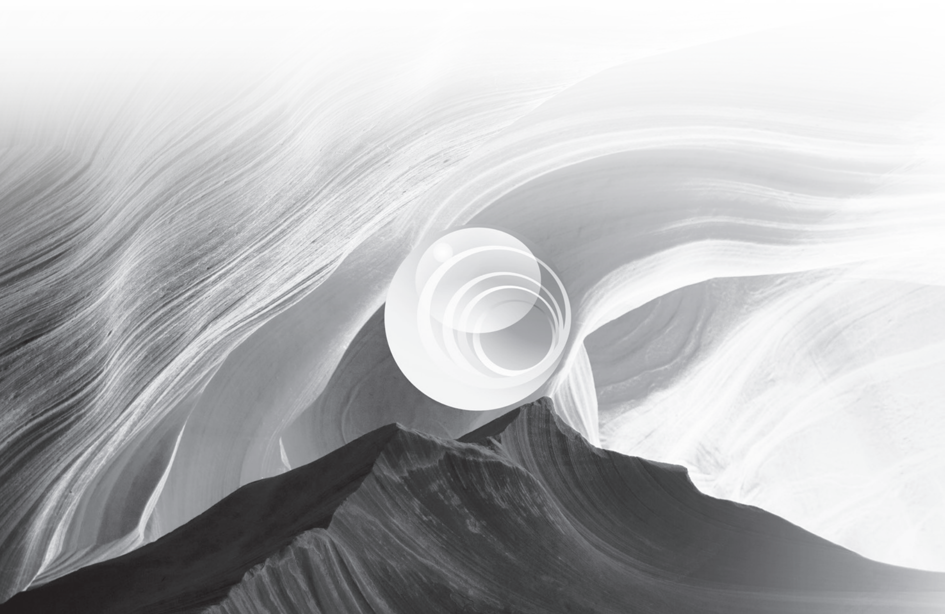
ผัคคุนะ ! ในกรณีเช่นนั้น **เธอพึงทำความสำเหนียกอย่างนี้ว่า**

“จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน” ดังนี้.

ผัคคุนะ ! เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ แล.

ในยุคไหนก็ตาม เวรทั้งหลาย
ไม่เคยระงับได้ ด้วยการผูกเวรเลย
แต่ระงับได้ ด้วยการไม่มีการผูกเวร
ธรรมนี้เป็นของเก่า ใช้ได้ตลอด

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๒๙๕/๔๔๐.

การวางจิตเมื่อถูกกล่าวหา ๑๖

–บาลี ม. ม. ๑๒/๒๕๕–๒๘๐/๒๖๗–๒๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ทางแห่งถ้อยคำที่บุคคลอื่นจะพึงกล่าวหาเธอ ๕ อย่าง** เหล่านี้ มีอยู่ คือ

(๑) กล่าวโดยกาลหรือโดยมิใช่กาล

(๒) กล่าวโดยเรื่องจริงหรือโดยเรื่องไม่จริง

(๓) กล่าวโดยอ่อนหวานหรือโดยหยาบคาย

(๔) กล่าวด้วยเรื่องมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์

(๕) กล่าวด้วยมีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายใน

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเขากล่าวอยู่อย่างนั้น ในกรณีนั้นๆ เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ว่า

“จิตของเรา จักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน อยู่ จักมีจิตสหรคตด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้น อยู่ และจักมีจิตสหรคตด้วยเมตตา อันเป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุดทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงทำการสำเนียกอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าโจรผู้คอยช่อง พึงเลื่อยอวัยวะน้อยใหญ่ของใครด้วยเลื่อยมีด้ามสองข้าง ผู้ใดมีใจประทุษร้ายในโจรนั้น ผู้นั้นชื่อว่าไม่ทำตามคำสอนของเรา เพราะเหตุที่มีใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนั้น เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ว่า

"จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน อยู่ จักมีจิตสหรคตด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้น อยู่ และจักมีจิตสหรคตด้วยเมตตา อันเป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุดทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงทำการสำเนียกอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงกระทำในใจถึงโอวาทอันเปรียบด้วยเลื่อยนี้ อยู่เนือง ๆ เถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเธอทำในใจถึงโอวาทนั้นอยู่ เธอจะได้เห็นทางแห่งการกล่าวหาเล็กหรือใหญ่ ที่เธออดกลั้น ไม่ได้ อยู่อีกหรือ ?

"ข้อนั้นหามิได้พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! **เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงกระทำในใจถึงโอวาทอันเปรียบด้วยเลื่อยนี้อยู่เป็นประจำเถิด นั่นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เธอทั้งหลายตลอดกาลนาน.**

“พึงศึกษาว่า ‘เราจักไม่พูดถ้อยคำ
ซึ่งจะเป็นเหตุให้ทุ่มเถียงกัน’
เมื่อมีถ้อยคำซึ่งจะเป็นเหตุให้ทุ่มเถียงกัน
ก็จำต้องหวังการพูดมาก
เมื่อมีการพูดมากย่อมคิดฟุ้งซ่าน
เมื่อคิดฟุ้งซ่าน ย่อมไม่สำรวม
เมื่อไม่สำรวม จิตย่อมห่างจากสมาธิ”

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๘๙/๕๘.

วาจาของสะใภ้ใหม่ ๑๗

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เปรียบเหมือนหญิงสะใภ้ใหม่** อันเขาเพิ่งนำมาชั่วคืนชั่ววัน ตลอดเวลาเท่านั้น ก็ยังมีความละอายและความกลัวที่ดำรงไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ในแม่ผัวบ้าง ในพ่อผัวบ้าง ในสามีบ้าง แม้ที่สุดแต่ในทาสกรรมกรคนใช้.

ครั้นล่วงไปโดยสมัยอื่น เพราะอาศัยความคุ้นเคยกัน หญิงสะใภ้นั้น ก็ตวาดแม่ผัวบ้าง พ่อผัวบ้าง แม้แต่กะสามีว่า **“หลีกไป ๆ พวกแกจะรู้อะไร”** นี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้น ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่มีเรือนได้ชั่วคืนชั่ววัน ตลอดเวลาเพียงเท่านั้น หิริและโอตตัปปะของเธอนั้นยังดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง ในภิกษุ ในภิกษุณี ในอุบาสก ในอุบาสิกา แม้ที่สุดแต่ในคนวัดและสามเณร.

ครั้นล่วงไปโดยสมัยอื่น เพราะอาศัยความคุ้นเคยกัน เธอก็กล่าว ตวาดอาจารย์บ้าง อุปัชฌาย์บ้างว่า “หลีกไป ๆ พวกท่านจะรู้อะไร” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ เธอทั้งหลายพึงทำการฝึกหัดศึกษาอย่างนี้ว่า **“เราจักอยู่อย่างมีจิตเสมอกันกับหญิงสะใภ้ใหม่ผู้มาแล้วไม่นาน”** ดังนี้.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้
ประกอบด้วยประโยชน์
แต่ไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น
ตถาคตย่อมเลือกให้เหมาะกาล
เพื่อกล่าววาจานั้น

–บาลี ม. ม. ๑๓/๙๑/๙๔.

วาจาที่ไม่มีโทษ ๑๘

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๗๑/๑๙๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษและวิญญูชนไม่ติเตียน.

องค์ ๕ ประการ อย่างไรเล่า ? ๕ ประการ คือ

(๑) กล่าวแล้วควรแก่เวลา (กาเลน ภาสิตา โหติ).

(๒) กล่าวแล้วตามสัจจ์จริง (สจฺจ ภาสิตา โหติ)

(๓) กล่าวแล้วอย่างอ่อนหวาน (สณฺหา ภาสิตา โหติ)

(๔) กล่าวแล้วอย่างประกอบด้วยประโยชน์ (อตฺถสญฺหิตา ภาสิตา โหติ).

(๕) กล่าวแล้วด้วยเมตตาจิต (เมตฺตจิตฺเตน ภาสิตา โหติ).

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการเหล่านี้แล เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษและวิญญูชนไม่ติเตียน.

อนึ่ง คนเราเมื่อมีการอยู่ร่วมกัน
กับคนที่สะอาดหรือคนที่ไม่สะอาดก็ตาม
ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ
แต่นั้นพึงสามัคคีต่อกัน
มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตน เถิด.

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๑๗๐/๑๐๐.

คู่บุพเพสันนิวาส ๑๙

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๑/๕๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภรรยาและสามีทั้งสอง พึงหวังพบกันและกันทั้งในปัจจุบัน และในสัมปรายภพทั้งสองเทียว **พึงเป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน** ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ.

ภรรยาและสามีทั้งสอง **เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจรจาถ้อยคำที่น่ารักแก่กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุกทั้งสองฝ่าย มีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้เสวยกามารมณ์เพลิดเพลินบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก.**

รักษาตน ด้วยการเสพธรรมะ
ด้วยการเจริญธรรมะ
ด้วยการทำให้มากซึ่งธรรมะ
รักษาผู้อื่น ด้วยการอดทน
ด้วยการไม่เบียดเบียน
ด้วยเมตตาจิต ด้วยความรักใคร่เอ็นดู

–บาลี มหา. สํ. ๑๙/๒๒๔/๗๕๘.

ภรรยา ๗ จำพวก

๒๐

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๙๒/๖๐.

คหบดี ! เหตุไรหนอ มนุษย์ทั้งหลายในนิเวศน์ของท่าน จึงส่งเสียงอื้ออึงเหมือนชาวประมงแย่งปลากัน.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! นางสุชาดาคนนี้ ข้าพระองค์นำมาจากตระกูลมั่งคั่งมาเป็นสะใภ้ในเรือน นางไม่เชื่อถือ แม่ผัว พ่อผัว สามี แม้แต่พระผู้มีพระภาค นางก็ไม่สักการะเคารพนับถือบูชา".

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกนางสุชาดาหญิงสะใภ้ในเรือนว่า

"มานี่แน่ะ ! สุชาดา"

นางสุชาดา หญิงสะใภ้ในเรือนทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

สุชาดา ! ภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้ ๗ จำพวก เป็นอย่างไรเล่า คือ

(๑) ภริยาเสมอด้วยเพชฌฆาต

(๒) เสมอด้วยโจร

(๓) เสมอด้วยนาย

(๔) เสมอด้วยแม่

(๕) เสมอด้วยพี่สาวน้องสาว

(๖) เสมอด้วยเพื่อน

(๗) เสมอด้วยทาสี

สุชาดา ! ภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้แล เธอเป็นจำพวกไหนใน ๗ จำพวกนั้น.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! หม่อมฉันยังไม่รู้ทั่วถึงความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ได้โดยพิสดาร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาค โปรดทรงแสดงธรรมแก่หม่อมฉัน โดยที่หม่อมฉันจะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้ โดยพิสดารเถิด”

สุชาดา ! ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

(๑) ภริยาผู้มีจิตประทุษร้าย ไม่อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ยินดีในชายอื่น ดูหมิ่นสามี เป็นผู้อันเขาซื้อมาด้วยทรัพย์ พยายามจะฆ่าผัว ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **วธกาภริยา ภริยาเสมอด้วยเพชฌฆาต.**

(๒) สามีของหญิงประกอบด้วยศิลปกรรม พาณิชยกรรม และกสิกรรม ได้ทรัพย์ใดมา ภริยาปรารถนาจะยักยอกทรัพย์ แม้มีอยู่น้อยนั้นเสีย ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **โจรภริยา ภริยาเสมอด้วยโจร.**

(๓) ภริยาที่ไม่สนใจการงาน เกียจคร้าน กินมาก ปากร้าย ปากกล้า ร้ายกาจ กล่าวคำหยาบ ข่มขี่ผัวผู้ขยันขันแข็ง ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **อัยยาภริยา ภริยาเสมอด้วยนาย.**

(๔) ภริยาใดอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลทุกเมื่อ ตามรักษาสามีเหมือนมารดารักษาบุตร รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้ ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **มาตาภริยา ภริยาเสมอด้วยมารดา.**

(๕) ภริยาที่เป็นเหมือนพี่สาวน้องสาว มีความเคารพในสามีของตน เป็นคนละอายบาป เป็นไปตามอำนาจสามี ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **ภคินีภริยา ภริยาเสมอด้วยพี่สาว น้องสาว.**

(๖) ภริยาใดในโลกนี้เห็นสามีแล้วชื่นชมยินดี เหมือนเพื่อนผู้จากไปนานแล้วกลับมา เป็นหญิงมีศีล มีวัตร ปฏิบัติสามี ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **สขีภริยา ภริยาเสมอด้วยเพื่อน.**

(๗) ภริยาใดสามีเฆี่ยนตี ขู่ตะคอก ก็ไม่โกรธ ไม่คิดพิโรธโกรธตอบสามี อดทนได้ เป็นไปตามอำนาจสามี ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **ทาสีภริยา ภริยาเสมอด้วยทาสี.**

ภริยาที่เรียกว่า วธกาภริยา โจรีภริยา อัยยาภริยา ภริยาทั้ง ๓ จำพวกนั้น ล้วนแต่เป็นคนทุศีลหยาบช้า ไม่เอื้อเฟื้อ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงนรก.

ส่วนภริยาที่เรียกว่า มาตาภริยา ภคินีภริยา สขีภริยา ทาสีภริยา ภริยาทั้ง ๔ จำพวกนั้น เพราะตั้งอยู่ในศีล ถนอมรักไว้ยั่งยืน เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ.

สุชาดา ! ภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้แล เธอเป็นภริยาจำพวกไหน ใน ๗ จำพวกนั้น.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นภริยาของสามีผู้เสมอด้วยทาสี.

มนุษย์ผี ๒๑

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๗๔/๕๓.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นอย่างไรเล่า ? คือ

(๑) ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผี
(ฉโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ)

(๒) ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา
(ฉโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ)

(๓) ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผี
(เทโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ)

(๔) ชายเทวดา อยู่ร่วมกับหญิงเทวดา
(เทโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ)

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างไร ?

สามีในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท **เป็นคนทุศีล** มีบาปธรรม มีใจอันมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่

ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ฯลฯ **เป็นคนทุศีล** มีบาปธรรม มีใจอัน มลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! **ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผี** อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร ?

สามีในโลกนี้**เป็นผู้มักฆ่าสัตว์...** ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ส่วน**ภรรยา**ของเขา**เป็นผู้งดเว้น** จากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! **ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา** อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างไร ?

สามีในโลกนี้**เป็นผู้งดเว้น** จากการฆ่าสัตว์... ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ส่วน**ภรรยา**ของเขา**เป็นผู้มักฆ่าสัตว์...** ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! **ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผี** อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร ?

สามีในโลกนี้**เป็นผู้งดเว้น** จากการฆ่าสัตว์... ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้**ภรรยา**ของเขาก็**เป็นผู้งดเว้น** จากการฆ่าสัตว์... ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! **ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา** อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! การอยู่ร่วม ๔ ประการอย่างนี้แล.

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้ทุศีล เป็นคนตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ **ชื่อว่าเป็นผีมาอยู่ร่วมกัน.**

สามีเป็นผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วน**ภรรยาเป็นผู้มีศีล** รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ **ภรรยานั้นชื่อว่าหญิงเทวดาอยู่ร่วมกับชายผี.**

สามีเป็นผู้มีศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วน**ภรรยาเป็นผู้ทุศีล** มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ **ชื่อว่าหญิงผีอยู่ร่วมกับชายเทวดา.**

ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ ของผู้ขอมีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น เจรจาถ้อยคำที่น่ารักแก่กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพฤติธรรม ในโลกนี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้เสวยกามารมณ์เพลิดเพลินบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก.

สิ่งใดมีความเกิด เป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งหมด
มีความดับไป เป็นธรรมดา

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๔๙/๔๙.

เข้าใจเรื่องกรรม

เรื่องควรทราบเกี่ยวกับกรรม ทั้ง ๖ แง่มุม ๒๒

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๕๘,๔๖๓–๔๖๔/๓๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรม** เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
นิทานสัมภวะ แห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
เวมัตตตา แห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
วิบาก แห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธ เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ ...

คำที่เรากล่าวแล้วดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **เรากล่าวซึ่งเจตนา ว่าเป็นกรรม** เพราะว่าบุคคลเจตนาแล้ว ย่อมกระทำซึ่งกรรม ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นิทานสัมภวะแห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **นิทานสัมภวะ** (เหตุเป็นแดนเกิดพร้อม) **แห่งกรรมทั้งหลาย คือ ผัสสะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เวมัตตตาแห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในนรก มีอยู่ กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในกำเนิดเดรัจฉาน มีอยู่ กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในเปรตวิสัย มีอยู่ กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในมนุษยโลก มีอยู่ กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในเทวโลก มีอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เรากล่าวว่า เวมัตตตา (ความมีประมาณต่าง ๆ) แห่งกรรมทั้งหลาย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าววิบากแห่งกรรมทั้งหลาย ว่ามีอยู่ ๓ อย่าง คือ **วิบากในทิฏฐธรรม** (คือทันควัน) หรือว่า **วิบากในอุปะปัชชะ** (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า **วิบากในอปรปริยายะ** (คือในเวลาต่อมาอีก).

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เรากล่าวว่า วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **กัมมนิโรธ เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความดับแห่งกรรมย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ.**

อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) นี้นั่นเอง **เป็นกัมมนิโรธคามินีปฏิปทา** (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งกรรม) ได้แก่ สิ่งเหล่านี้คือ

สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)
สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)
สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ)
สัมมากัมมันตะ (การทำการงานชอบ)
สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)
สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ)
สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)
สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใด อริยสาวก ย่อมรู้ชัดซึ่งกรรม อย่างนี้ รู้ชัดซึ่งนิทานสัมภวะแห่งกรรม อย่างนี้ รู้ชัดซึ่งเวมัตตตาแห่งกรรม อย่างนี้ รู้ชัดซึ่งวิบากแห่งกรรม อย่างนี้ รู้ชัดซึ่งกัมมนิโรธ อย่างนี้ รู้ชัดซึ่งกัมมนิโรธคามินีปฏิปทา อย่างนี้

อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดซึ่งพรหมจรรย์นี้ว่า เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นที่ดับไม่เหลือแห่งกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า
"กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
นิทานสัมภวะแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
เวมัตตตาแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
วิบากแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธ เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ"
ดังนี้นั้น เราอาศัยความข้อนี้กล่าวแล้ว (รวมสิ่งที่บุคคลควรทราบเกี่ยวกับกรรมทั้ง ๖ แง่มุม).

กรรมเปรียบด้วยก้อนเกลือ ๒๓

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๒๐/๕๔๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ใครพึงกล่าวว่า คนทำ**กรรมอย่างใด ๆ** ย่อมเสวย **กรรมนั้น** อย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ก็มีไม่ได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบก็ไม่ปรากฏ.

ส่วนใครกล่าวว่า คนทำ**กรรมอันจะพึงให้ผล**อย่างใด ๆ ย่อมเสวย **ผลของกรรมนั้น** อย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบก็ย่อมปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อยที่บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้ บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม (ให้ผลในปัจจุบัน) ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย.

บาปกรรม แม้ประมาณน้อย บุคคลชนิดไร ทำแล้ว บาปกรรมนั้นจึงนำเขาไปนรกได้ ?

บุคคลบางคน ในโลกนี้เป็นผู้มีกายมิได้อบรม มีศีลมิได้อบรม มีจิตมิได้อบรม มีปัญญามิได้อบรม มีคุณความดีน้อย **เป็นอัปปาตุมะ** (ผู้มีใจคับแคบ ใจหยาบ) **เป็นอัปปทุกขวิหารี** (มีปกติอยู่เป็นทุกข์ด้วยเหตุเล็กน้อย) บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลชนิดนี้ทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้.

บาปกรรม ประมาณน้อยอย่างเดียวกัน บุคคลชนิดไร ทำแล้ว กรรมนั้นจึงเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย ?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีกาย มีศีล มีจิต มีปัญญาได้อบรมแล้ว มีคุณความดีมาก **เป็นมหาตมะ** (ผู้มีใจกว้างขวาง) **เป็นอัปปมาณวิหารี** (มีปกติอยู่ด้วยธรรมอันหาประมาณมิได้) บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บุคคลชนิดนี้ทำแล้วกรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษใส่เกลือลงไปในถ้วยน้ำเล็ก ๆ หนึ่งก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร น้ำอันน้อยในถ้วยน้ำนั้นจะกลายเป็นน้ำเค็มไม่น่าดื่มไป เพราะเกลือก้อนนั้นใช่ไหม ?

"เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !".

ข้อนั้นเพราะเหตุอะไรเล่า

"เพราะเหตุว่า น้ำในถ้วยน้ำนั้นมีน้อย มันจึงเค็มได้เพราะเกลือก้อนนั้น พระเจ้าข้า !".

เปรียบเหมือนบุรุษใส่เกลือก้อนขนาดเดียวกันนั้นลงไปในแม่น้ำคงคา เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร น้ำในแม่น้ำคงคานั้น จะกลายเป็นน้ำเค็ม ดื่มไม่ได้เพราะเกลือก้อนนั้นหรือ ?

"หามิได้ พระเจ้าข้า !".

ข้อนั้นเพราะเหตุอะไรเล่า

"เพราะเหตุว่า น้ำในแม่น้ำคงคามีมาก น้ำนั้นจึงไม่เค็มเพราะเกลือก้อนนั้น พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้น ย่อมนำเขาไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย ! คนบางคนย่อมผูกพันเพราะทรัพย์ แม้กึ่งกหาปณะ... แม้ ๑ กหาปณะ... แม้ ๑๐๐ กหาปณะ ส่วนบางคนไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น.

คนอย่างไร จึงผูกพันเพราะทรัพย์ แม้กึ่งกหาปณะ คนบางคนในโลกนี้เป็นคนจน มีสมบัติน้อย มีโภคะน้อย คนอย่างนี้ย่อมผูกพันเพราะทรัพย์ แม้กึ่งกหาปณะ ...

คนอย่างไร ไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น ? คนบางคนในโลกนี้เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก คนอย่างนี้ ย่อมไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น ฉันนั้นนั่นแหละ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บุคคลบางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

กรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ๒๔

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๒๐–๓๒๑/๒๓๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรม ๔ อย่างเหล่านี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้รู้ทั่วกัน.

กรรม ๔ อย่าง อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมดำ มีวิบากดำ** ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมขาว มีวิบากขาว** ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว** ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม** ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมดำ มีวิบากดำ เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมปรุงแต่ง **กายสังขารอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน** ย่อมปรุงแต่ง **วจีสังขาร**อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่ง **มโนสังขาร**อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน.

ครั้นเขาปรุงแต่งสังขาร (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อม **เข้าถึงโลกอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน** **ผัสสะทั้งหลาย**อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อม **เสวยเวทนา**ที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน **อันเป็นทุกข์โดยส่วนเดียว** ดังเช่นพวกสัตว์นรก.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมดำ มีวิบากดำ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมขาว มีวิบากขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมปรุงแต่ง **กายสังขารอันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน** ย่อมปรุงแต่ง **วจีสังขาร**อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่ง **มโนสังขาร**อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน. ครั้นเขาปรุงแต่ง สังขาร (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อม**เข้าถึงโลก**อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน **ผัสสะทั้งหลายที่**ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่ไม่เป็น

ไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อม **เสวยเวทนาที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน อันเป็นสุขโดยส่วนเดียว** ดังเช่นพวกเทพสุภกิณหา.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมขาว มีวิบากขาว.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมปรุงแต่ง **กายสังขารอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง** ย่อมปรุงแต่ง **วจีสังขาร**อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ย่อมปรุงแต่ง **มโนสังขาร**อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ครั้นเขาปรุงแต่ง สังขาร (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อม**เข้าถึงโลก**อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง **ผัสสะทั้งหลาย**ที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง

ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง เขาอันผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว **ย่อมเสวยเวทนาที่**เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง **อันเป็นเวทนาที่เป็นสุขและทุกข์เจือกัน** ดังเช่นพวกมนุษย์ พวกเทพบางพวก พวกวินิบาตบางพวก.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?**

คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล กรรม ๔ อย่างที่เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้รู้ทั่วกัน.

วิธีดับกรรม ๒๕

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๖๕/๓๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! **...อริยมรรคมีองค์แปด** นี้นั่นเอง **เป็นกัมมนิโรธคามินีปฏิปทา** (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งกรรม) ได้แก่ สิ่งเหล่านี้คือ

สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)
สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)
สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ)
สัมมากัมมันตะ (การทำการงานชอบ)
สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)
สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ)
สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)
สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ).

(รายละเอียดเกี่ยวกับอริยมรรคมีองค์แปด สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่ หน้า ๑๔๕)

วิบากกรรมอย่างเบาของหมู่สัตว์ ๒๖

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๕๑/๑๓๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปาณาติบาต** (ฆ่าสัตว์) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งปาณาติบาตของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ **มีอายุสั้น.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **อทินนาทาน** (ลักทรัพย์) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งอทินนาทานของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ **ความเสื่อมแห่งโภคะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **กาเมสุมิจฉาจาร** (ประพฤติผิดในกาม) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งกาเมสุมิจฉาจารของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ **ก่อเวรด้วยศัตรู.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **มุสาวาท** (คำเท็จ) **ที่เสพทั่วแล้ว** เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งมุสาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ **การถูกกล่าวตู่ด้วยคำไม่จริง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปิสุณาวาจา** (คำยุยงให้แตกกัน) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งปิสุณาวาจาของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ **การแตกจากมิตร.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ผรุสวาจา** (คำหยาบ) **ที่เสพทั่วแล้ว** เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งผรุสวาจาของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ **การได้ฟังเสียงที่ไม่น่าพอใจ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมผัปปลาปะ** (คำเพ้อเจ้อ) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งสัมผัปปลาปะของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ**วาจาที่ไม่มีใครเชื่อถือ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย** ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ**ความเป็นบ้า** (อุมฺมตฺตก).

ฉลาดในเรื่องกรรม ๒๗

–บาลี ม. ม. ๑๓/๖๔๔/๗๐๗.

วาเสฏฐะ ! ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการรักษาโคเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นชาวนา ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยศิลปมากอย่าง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นศิลปิน ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นพ่อค้า ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการรับใช้ผู้อื่น ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นคนรับใช้ ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยของที่เขาไม่ให้เลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นี้เป็นโจร ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยศาตราวุธเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นทหาร ไม่ใช่พวกพราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการงานของปุโรหิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นเจ้าหน้าที่การบูชา ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดปกครองบ้านและเมือง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นี้เป็นพระราชา ไม่ใช่พราหมณ์

และเราก็ไม่เรียกบุคคลผู้เกิดในกำเนิดไหน ๆ หรือเกิดจากมารดาว่าเป็นพราหมณ์ บุคคลถึงจะเรียกกันว่าท่านผู้เจริญ ผู้นั้นก็ยังเป็นผู้มีกิเลสเครื่องกังวลอยู่นั่นเอง

เราเรียก บุคคลผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ผู้ไม่ยึดมั่นนั้นว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดแลตัดสังโยชน์ทั้งปวงได้แล้ว ไม่สะดุ้ง เราเรียกผู้นั้นผู้ล่วงกิเลสเครื่องข้อง ไม่ประกอบด้วยสรรพกิเลส ว่าเป็นพราหมณ์...

บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติ(กำเนิด)ก็หามิได้ จะมิใช่พราหมณ์เพราะชาติ (กำเนิด) ก็หามิได้

บุคคลเป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม
ไม่เป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม
บุคคลเป็นชาวนา ก็เพราะกรรม
เป็นศิลปิน ก็เพราะกรรม
บุคคลเป็นพ่อค้า ก็เพราะกรรม
เป็นคนรับใช้ ก็เพราะกรรม
บุคคลแม้เป็นโจร ก็เพราะกรรม
เป็นนักรบ ก็เพราะกรรม
บุคคลเป็นปุโรหิต ก็เพราะกรรม
แม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรม

บัณฑิตทั้งหลายย่อมเห็นซึ่งกรรมนั้น ตามที่เป็นจริงอย่างนี้. ชื่อว่าเป็นผู้เห็นซึ่งปฏิจจสมุปบาท เป็นผู้ฉลาดในเรื่องวิบากแห่งกรรม.

โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม. สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นเครื่องรึงรัด เหมือนลิ่มสลักขันยึดรถที่กำลังแล่นไปอยู่.

สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น.

วินิจฉัยกรรม ๒๘

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๒๘/๑๓๐.

เมื่อจะกระทำ

ราหุล ! **เธอใคร่จะทำกรรมใดด้วยกาย** พึงพิจารณากรรมนั้นเสียก่อนว่า “กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ ?” ดังนี้.

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ไซร้ เธอ **ไม่พึงกระทำกายกรรมชนิดนั้นโดยถ่ายเดียว.**

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า “กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้ไซร้.

ราหุล ! เธอ**พึงกระทำกายกรรมชนิดนั้น.**

เมื่อกระทำอยู่

ราหุล ! **เมื่อเธอกระทำกรรมใดด้วยกายอยู่** พึงพิจารณากรรมนั้นว่า "กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ ?" ดังนี้.

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ไซร้ **เธอพึงเลิกละกายกรรมชนิดนั้นเสีย.**

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า "กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก" ดังนี้ไซร้.

ราหุล ! **เธอพึงเร่งเพิ่มการกระทำกายกรรมชนิดนั้น.**

เมื่อกระทำแล้ว

ราหุล ! **เมื่อเธอกระทำกรรมใดด้วยกายแล้ว** พึงพิจารณากรรมนั้น ว่า “กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ ?” ดังนี้.

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ไซร้ เธอ**พึงแสดง พึงเปิดเผย พึงกระทำให้เป็นของหงาย ซึ่งกายกรรมนั้น ในพระศาสนาหรือในเพื่อนสพรหมจารี ผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลาย** ครั้นแสดง ครั้นเปิดเผย ครั้นกระทำให้เป็นของหงายแล้ว **พึงถึงซึ่งความระวังสังวรต่อไป.**

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า “กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้ ไซร้.

ราหุล ! **เธอพึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์ ตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ทั้งกลางวันและกลางคืนเถิด.**

(ในกรณีแห่ง วจีกรรม และ มโนกรรม ก็ตรัสไว้โดยมีนัยอย่างเดียวกัน)

การบวชที่ไร้ประโยชน์ ๒๙

–บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๑๑๓/๑๖๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! อาชีพต่ำที่สุด ในบรรดาอาชีพทั้งหลาย คือการขอทาน.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำสาปแช่งอย่างยิ่งในโลกนี้ คือคำสาปแช่งว่า “แกถือกระเบื้องในมือเที่ยวขอทานเถอะ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! กุลบุตรทั้งหลาย เข้าถึงอาชีพนี้เป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งประโยชน์ เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์ ไม่ใช่เป็นคนหนีราชทัณฑ์ ไม่ใช่เป็นคนขอให้โจรปล่อยตัวไปบวช ไม่ใช่เป็นคนหนีหนี้ ไม่ใช่เป็นคนหนีภัย ไม่ใช่เป็นคนไร้อาชีพ จึงบวช.

อีกอย่างหนึ่ง กุลบุตรนี้บวชแล้ว โดยที่คิดเช่นนี้ว่า เราทั้งหลายเป็นผู้ถูกหยั่งเอาแล้ว โดยชาติชรามรณะโสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย เป็นผู้อันความทุกข์หยั่งเอาแล้ว มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏแก่เรา ดังนี้.

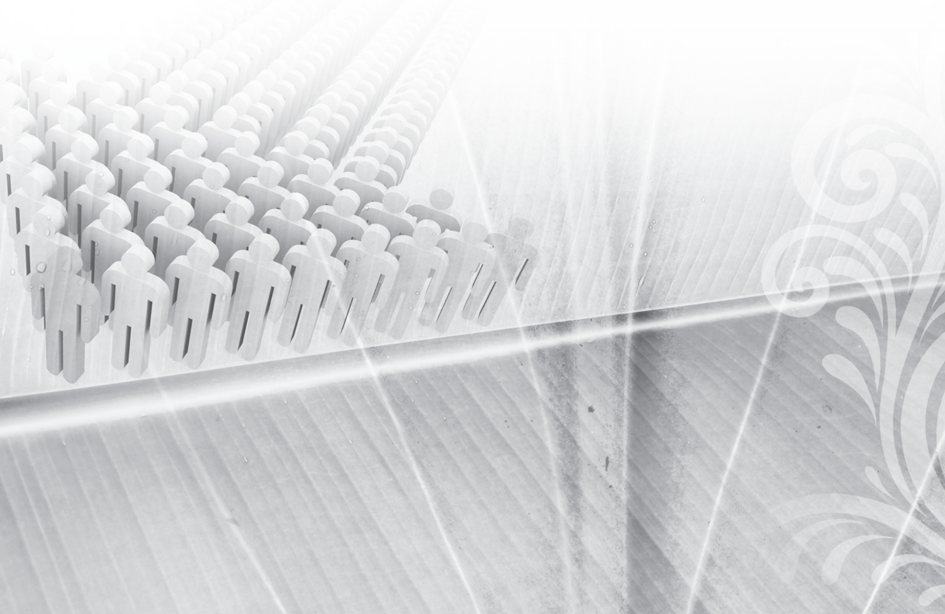
ภิกษุทั้งหลาย ! แต่ว่ากุลบุตร**ผู้บวชแล้วอย่างนี้กลับเป็นผู้มากไปด้วยอภิชฌา** มีราคะแก่กล้าในกามทั้งหลาย มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจเป็นไปในทางประทุษร้าย มีสติอันลืมหลงแล้ว ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่นแล้ว มีจิตหมุนไปผิดแล้ว มีอินทรีย์อันตนไม่สำรวมแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือน **ดุ้นฟืนจากเชิงตะกอน** ที่เผาศพ ยังมีไฟติดอยู่ทั้งสอง ตรงกลางก็เปื้อนอุจจาระ ย่อมใช้ประโยชน์เป็นไม้ในบ้านเรือนก็ไม่ได้ ย่อมใช้ประโยชน์เป็นไม้ในป่าก็ไม่ได้ ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวบุคคลนี้ว่ามีอุปมาเช่นนั้น คือ **เป็นผู้เสื่อมจากโภคะแห่งคฤหัสถ์ด้วย ไม่ทำประโยชน์แห่งสมณะให้บริบูรณ์ ด้วย.**

ท่านจงถวายทานในสงฆ์เถิด
เมื่อท่านถวายทานในสงฆ์อยู่
จิตจักเลื่อมใส
ท่านเป็นผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว
ภายหลังแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย
จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๓๘/๓๓๐.

สังฆทานดีกว่า ! ๓๐

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๓๖–๔๓๘/๓๓๐.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ทานประจำสกุลวงศ์ข้าพระองค์ยังให้อยู่ แต่ว่าทานนั้นข้าพระองค์ให้เฉพาะหมู่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ หรือผู้ปฏิบัติอรหัตตมรรค ที่อยู่ป่า ที่ถือบิณฑบาต ที่ถือผ้าบังสุกุล เป็นวัตร”.

คหบดี ! **ข้อที่จะรู้ว่าคนเหล่านี้เป็นพระอรหันต์หรือปฏิบัติอรหัตตมรรคนั้น เป็นสิ่งที่รู้ได้ยากสำหรับท่านผู้เป็นคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม** ผู้ยังมีการนอนเบียดบุตร บริโภคใช้สอยกระแจะจันทน์และผ้าจากเมืองกาสี ทัดทรงมาลาและเครื่องกลิ่นและเครื่องผัดทา ยินดีอยู่ด้วยทองและเงิน.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น **ผู้อยู่ป่าเป็นวัตร** ถ้าเป็น **ผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว กลับกลอก พูดมาก มีวาจาไม่แน่นอน มีสติลืมหลง ปราศจากสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์อันปล่อยแล้ว** ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้น **ควรถูกติเตียนด้วยองค์นั้น ๆ.**

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น **ผู้อยู่ป่าเป็นวัตร** ถ้าเป็น **ผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่กลับกลอก ไม่พูดมาก มีวาจาแน่นอน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีเอกัคคตาจิต สำรวมอินทรีย์** ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้นอันใคร ๆ **ควรสรรเสริญด้วยองค์นั้น** ๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น **ผู้อยู่ใกล้บ้าน** ก็ดี... **บิณฑบาตเป็นวัตร** ก็ดี... **ฉันในที่นิมนต์** ก็ดี... **ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร** ก็ดี... **นุ่งห่มคหบดีจีวร** ก็ดี ถ้าเป็น**ผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว กลับกลอก พูดมาก มีวาจาไม่แน่นอน มีสติลืมหลง ปราศจากสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์อันปล่อยแล้ว** ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้น **ควรถูกติเตียนด้วยองค์นั้น** ๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น **ผู้อยู่ใกล้บ้าน** ก็ดี... **บิณฑบาตเป็นวัตร** ก็ดี... **ฉันในที่นิมนต์** ก็ดี... **ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร** ก็ดี... **นุ่งห่มคหบดีจีวร** ก็ดี ถ้าเป็น**ผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่กลับกลอก ไม่พูดมาก มีวาจาแน่นอน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีเอกัคคตาจิต สำรวมอินทรีย์** ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้นอันใคร ๆ **ควรสรรเสริญด้วยองค์นั้น** ๆ.

เอาละ คหบดี ! **ท่านจงถวายทานในสงฆ์เถิด** เมื่อท่านถวายทานในสงฆ์อยู่ จิตจักเลื่อมใส ท่านเป็นผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว ภายหลังแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! จำเดิมแต่วันนี้ไป ข้าพระองค์จะถวายทานในสงฆ์ ”.

“ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาใด
ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม
ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่
ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมสักการะ เคารพนับถือ
บูชาตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด”

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๖๑/๑๒๙.

ห้ามผู้อื่นให้ทาน ชื่อว่าไม่ใช่มิตร ๓๑

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๐๕/๔๙๗.

วัจฉะ ! ผู้ใดห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทาน ผู้นั้นชื่อว่าเป็นอมิตร ผู้ทำอันตรายสิ่ง ๓ สิ่ง คือ

ทำอันตรายต่อบุญของทายก (ผู้ให้ทาน)

ทำอันตรายต่อลาภของปฏิคาหก (ผู้รับทาน)

และตัวเองก็ขุดรากตัวเองกำจัดตัวเองเสียตั้งแต่แรกแล้ว.

วัจฉะ ! **ผู้ที่ห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทาน ชื่อว่าเป็นอมิตร ผู้ทำอันตรายสิ่ง ๓ สิ่ง ดังนี้แล.**

วัจฉะ ! เราเองย่อมกล่าวอย่างนี้ว่า “ผู้ใดเทน้ำล้างหม้อ หรือน้ำล้างชามก็ตาม ลงในหลุมน้ำครำ หรือทางน้ำโสโครก ซึ่งมีสัตว์มีชีวิตเกิดอยู่ในนั้นด้วยคิดว่า สัตว์ในนั้นจะได้อาศัยเลี้ยงชีวิต ดังนี้แล้ว เราก็ยังกล่าวว่า นั่นเป็นทางมาแห่งบุญ เพราะการทำแม้เช่นนั้น ไม่ต้องกล่าวถึงการให้ทานแก่มนุษย์ด้วยกัน” ดังนี้.

อีกอย่างหนึ่ง เรากล่าวว่าทานที่ให้แก่ผู้มีศีล เป็นทานมีผลมาก. ทานที่ให้แก่ผู้ทุศีล หาเป็นอย่างนั้นไม่. และผู้มีศีลนั้นเป็นผู้ละเสียซึ่งองค์ ๕ และประกอบอยู่ด้วยองค์ ๕.

ละองค์ ๕ คือ ละกามฉันทะ ละพยาบาท ละถีนมิทธะ (หดหู่ซึมเซา) ละอุทธัจจกุกกุจจะ (ฟุ้งซ่านรำคาญ) ละวิจิกิจฉา (ลังเลสงสัย)

ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

(๑) ประกอบด้วยกองศีลชั้นอเสขะ

(๒) ประกอบด้วยกองสมาธิชั้นอเสขะ

(๓) ประกอบด้วยกองปัญญาชั้นอเสขะ

(๔) ประกอบด้วยกองวิมุตติชั้นอเสขะ

(๕) ประกอบด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะชั้นอเสขะ.

เรากล่าวว่าทานที่ให้ในบุคคลผู้ละองค์ห้า และประกอบด้วยองค์ห้า ด้วยอาการอย่างนี้ มีผลมาก ดังนี้.

มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ
นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์
แปดอย่างนี้ เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์
ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

– บาลี อฏฺจก. อํ. ๒๓/๑๕๙/๙๖.

ผลแห่งทาน ๓๒

–บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๐๕/๒๒๔.

คหบดี ! บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่**ให้ทานนั้นโดยไม่เคารพ ไม่ทำความนอบน้อมให้ ไม่ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่เหลือ ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม** ให้ทาน

ทานนั้น ๆ บังเกิดผลในตระกูลใด ๆ ในตระกูลนั้น ๆ **จิตของผู้ให้ทานย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคยานอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี** แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้นคือ **บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็ไม่เชื่อฟัง ไม่เงี่ยหูฟัง ส่งจิตไปที่อื่นเสีย.**

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ทั้งนี้เป็นเพราะ **ผลแห่งกรรมที่ตนกระทำโดยไม่เคารพ.**

คหบดี ! บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยเคารพ ทำความนอบน้อมให้ ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่ไม่เหลือ เชื่อกรรมและผลของกรรม ให้ทาน

ทานนั้น ๆ บังเกิดผลในตระกูลใด ๆ ในตระกูลนั้น ๆ จิตของผู้ให้ทานย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคยานอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้น คือ บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็เชื่อฟังดี เงี่ยหูฟัง ไม่ส่งจิตไปที่อื่น.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ทั้งนี้เป็นเพราะผลของกรรมที่ตนกระทำโดยเคารพ.

คหบดี ! เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพราหมณ์ชื่อเวลามะ พราหมณ์ผู้นั้นได้ให้ทานเป็นมหาทานอย่างนี้ คือ ได้ให้ถาดทองเต็มด้วยรูปิยะ ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดรูปิยะเต็มด้วยทอง ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดสำริดเต็มด้วยเงิน ๘๔,๐๐๐ ถาด ให้ช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทอง ให้รถ ๘๔,๐๐๐ คัน หุ้มด้วยหนังราชสีห์ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง ผ้ากัมพลเหลือง มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทอง ให้แม่โคนม ๘๔,๐๐๐ ตัว มีน้ำนมไหลสะดวก ใช้ภาชนะเงินรองน้ำนม ให้หญิงสาว ๘๔,๐๐๐ คน ประดับด้วยแก้วมณีและแก้วกุณฑล ให้บัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ ที่ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดมีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชมด มีเครื่องลาดเพดาน มีหมอนข้างแดงทั้งสอง ให้ผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ เป็นผ้าเปลือกไม้ ผ้าแพร ผ้าฝ้าย เนื้อละเอียด จะป่วยกล่าวไปไยถึงข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของบริโภค เครื่องลูบไล้ ที่นอน ไหลไปเหมือนแม่น้ำ.

คหบดี ! ท่านพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น ผู้อื่นไม่ใช่เวลามพราหมณ์ผู้ที่ให้ทานเป็นมหาทานนั้น.

คหบดี ! แต่ท่านไม่ควรเห็นอย่างนี้ สมัยนั้น เราเป็นเวลามพราหมณ์ เราได้ให้ทานนั้นเป็นมหาทาน ก็ในทานนั้น ไม่มีใครเป็นพระทักขิเณยยบุคคล ใคร ๆ ไม่ชำระทักขิณานั้นให้หมดจด.

คหบดี ! **ทานที่บุคคลถวายให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ (พระโสดาบัน) ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่เวลามพราหมณ์ให้แล้ว.**

ทานที่บุคคล**ถวายให้พระสกทาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ ๑๐๐ ท่านบริโภค.**

ทานที่บุคคล**ถวายให้พระอนาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระสกทาคามี ๑๐๐ ท่านบริโภค.**

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอนาคามี ๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปเดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ ๑๐๐ รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑๐๐ รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค.

การที่บุคคล สร้างวิหารถวายสงฆ์ผู้มาจากจาตุรทิศ มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโภค.

การที่บุคคล**มีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์ อันมาจากจาตุรทิศ.**

การที่บุคคล**มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท** คือ งดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท **มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ.**

การที่บุคคล**เจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของหอม มีผลมากกว่า การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท** คือ งดเว้นจากปาณาติบาต...

และการที่บุคคล**เจริญอนิจจสัญญาแม้เพียงเวลาลัดนิ้วมือ มีผลมากกว่า การที่บุคคลเจริญเมตตาจิต**โดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของหอม.

ทาน ที่จัดว่าเป็น มหาทาน ๓๓

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๕๐/๑๒๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในกรณีนี้ ละ**ปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต.**

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกเว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว **ย่อมชื่อว่าให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลาย มากไม่มีประมาณ**

ครั้นให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทานแก่สัตว์ทั้งหลาย มากไม่มีประมาณแล้ว

ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เป็น**ทานชั้นปฐม** เป็น**มหาทาน** รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นท่อธารแห่งบุญ เป็นที่ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

(ในกรณีศีล ๕ อีกสี่ข้อที่เหลือ คือ การเว้นขาดจากอทินนาทาน การเว้นขาดจากกาเมสุมิฉาจาร การเว้นขาดจากมุสาวาท และการเว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็ได้ตรัสโดยมีนัยอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! **ทาน ๕ ประการ นี้แล เป็นมหาทาน** รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

เหตุที่ทำให้เป็นผู้มีรูปงาม มีทรัพย์มากและสูงศักดิ์ ๓๔

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๗๘/๑๙๗.

มัลลิกา ! มาตุคามบางคนในโลกนี้ไม่เป็นผู้มักโกรธไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคืองไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่องไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ และเป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉา ในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น ถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์.

ผู้ให้โภชนะ ๓๕

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๔/๕๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ แก่ปฏิคาหก (ผู้รับทาน ผู้รับของถวาย).

๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ **ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ**

ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว... ครั้นให้สุขะแล้ว... ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย ! ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้ แก่ปฏิคาหก.

ผู้ใดย่อมให้โภชนะ ตามกาลอันควร โดยเคารพแก่ปฏิคาหกผู้สำรวมแล้ว ผู้บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะและพละ นรชนผู้มีปกติให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มีบริวาร มียศ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว.

กัลยณมิตร คือ อริยมรรค ๓๖

–บาลี สคา. สํ. ๑๕/๑๒๗/๓๘๓.

อานนท์ ! ภิกษุผู้ชื่อว่า มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคมีองค์แปด โดยอาการอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมเจริญ ทำให้มาก ซึ่งสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ **ชนิดที่วิเวกอาศัยแล้ว ชนิดที่วิราคะอาศัยแล้ว ชนิดที่นิโรธอาศัยแล้ว ชนิดที่น้อมไปรอบเพื่อการสลัดคืน.**

อานนท์ ! อย่างนี้แล ชื่อว่าภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญ ทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคมีองค์แปด.

อานนท์ ! ข้อนั้นเธอพึงทราบโดยปริยายอันนี้เถิด คือว่า **พรหมจรรย์นี้ทั้งหมดนั่นเทียว ได้แก่ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ดังนี้.**

อานนท์ ! จริงทีเทียว สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา ได้อาศัย**กัลยาณมิตรของเรา**แล้ว ย่อมหลุดพ้นหมดจากชาติ ผู้มีความแก่ชรา ความเจ็บป่วย ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความแห้งผากใจ เป็นธรรมดา

ครั้นได้อาศัย**กัลยาณมิตรของเรา**แล้ว ย่อมหลุดพ้นหมดจากชาติ ความแก่ชรา ความเจ็บป่วย ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความแห้งผากใจ.

อานนท์ ! ข้อนั้น เธอพึงทราบโดยปริยายอันนี้เถิด คือว่า **พรหมจรรย์นี้ทั้งหมดนั่นเทียว ได้แก่ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี** ดังนี้.

“ในธรรมวินัยนี้ เธอผู้ใดเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
จักละชาติสงสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้...
พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท
มีสติ มีศีลเป็นอย่างดี
มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี
ตามรักษาซึ่งจิตของตนเถิด”

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๓๙/๑๐๖.

สังสารวัฏ ไม่ปรากฏที่สุด แก่สัตว์ผู้มีอวิชชา ๓๗

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๒๑๕/๔๒๙–๓๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! กัปหนึ่งนานแล มิใช่ง่ายที่จะนับกัปนั้นว่า เท่านี้ปี เท่านี้ร้อยปี เท่านี้พันปี หรือว่าเท่านี้แสนปี.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหมือนอย่างว่า ภูเขาหินลูกใหญ่ ยาวโยชน์หนึ่ง กว้างโยชน์หนึ่ง สูงโยชน์หนึ่ง ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบ บุรุษพึงเอาผ้าแคว้นกาสีมาแล้ว ปัดภูเขานั้น ๑๐๐ ปีต่อครั้ง ภูเขาหินลูกใหญ่นั้น พึงถึงการหมดไปสิ้นไป เพราะความพยายามนี้ ยังเร็วกว่าแล ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงการหมดไปสิ้นไป กัปนานอย่างนี้ แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! บรรดากัปที่นานอย่างนี้พวกเธอท่องเที่ยวไปแล้ว มิใช่หนึ่งกัป มิใช่ร้อยกัป มิใช่พันกัป มิใช่แสนกัป.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็เหตุเพียงเท่านี้ พอทีเดียว เพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนัด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้.

น้ำตาที่เราได้ร้องไห้มาแล้วทั้งหมด ๓๘

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๒๑๔/๔๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถูกละๆ พวกเธอทราบธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ ถูกแล้ว น้ำตาที่หลั่งไหลออกของพวกเธอ ผู้ท่องเที่ยวไปมา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย.

พวกเธอได้ประสบมรณกรรมของมารดาตลอดกาลนาน **น้ำตาที่หลั่งไหลออกของเธอเหล่านั้น** ผู้ประสบมรณกรรมของมารดา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ นั่นแหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย.

พวกเธอได้ประสบมรณกรรมของบิดา... มรณกรรมของพี่ชายน้องชาย... มรณกรรมของพี่สาวน้องสาว... มรณกรรมของบุตร... มรณกรรมของธิดา... ได้ประสบความเสื่อมแห่งญาติ... ได้ประสบความเสื่อม

แห่งโภคะ... ได้ประสบความเสื่อมเพราะโรค ตลอดกาลนาน **น้ำตาที่หลั่งไหลออกของเธอเหล่านั้น** ผู้ประสบความเสื่อม เพราะโรค คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ นั่นแหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏ. ภิกษุทั้งหลาย ! ก็เหตุเพียงเท่านี้ พอทีเดียว เพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนัด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้.

สุข ทุกข์ ที่เราได้ประสบมาแล้ว ทุก ๆ รูปแบบ

๓๙

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๒๒๑,๒๒๓–๔/๔๔๓–๔, ๔๕๐–๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! สงสารนี้กำหนดที่สุด เบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ

เธอทั้งหลาย เห็นทุคตบุรุษผู้มีมือและเท้าไม่สมประกอบ หรือเห็นบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยความสุขมีบริวารคอยรับใช้**พึงลงสันนิษฐานในบุคคลนี้ว่า เราทั้งหลาย ก็เคยเสวยทุกข์หรือเสวยสุข เห็นปานนี้มาแล้วโดยกาลนานนี้...**

ภิกษุทั้งหลาย ! สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้นมีตัณหาเป็นเครื่องผูกท่องเที่ยวไปมาอยู่ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ.สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นมารดา สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นบิดา สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นพี่ชายน้องชาย สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นพี่สาวน้องสาว สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นบุตร สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นธิดา โดยกาลนานนี้ **มิใช่หาได้ง่ายเลย.**

ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? **เพราะว่าสงสารนี้กำหนดที่สุด เบื้องต้น เบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็เหตุเพียงเท่านี้ พอทีเดียวเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนัด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้.

ที่รักที่เจริญใจในโลก ๔๐

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๓๓๘–๓๔๒/๒๙๗–๒๙๘.

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก.**

ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่ย่อมตั้งอยู่ในที่นี่.

ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี่.

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ สิ่งที่ทำหน้าที่รู้ (วิญญาณ) ทางตา สิ่งที่ทำหน้าที่รู้ทางหู ...ทางจมูก ...ทางลิ้น ...ทางกาย ...ทางใจ.

ผัสสะทางตา ผัสสะทางหู ผัสสะทางจมูก ผัสสะทางลิ้น ผัสสะทางกาย ผัสสะทางใจ.

เวทนาจากผัสสะทางตา เวทนาจากผัสสะทางหู ...ทางจมูก ...ทางลิ้น ...ทางกาย ...ทางใจ.

การหมายรู้ (สัญญา) เกี่ยวกับรูป การหมายรู้เกี่ยวกับเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

เจตนาในการหมายรู้ (สัญเจตนา) เกี่ยวกับรูป ...เกี่ยวกับเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

การตรึก (วิตก) ที่เป็นไปทางรูป การตรึกที่เป็นไปทางเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

การตรอง (วิจาร) ที่เป็นไปทางรูป การตรองที่เป็นไปทางเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

ตัณหาในรูป ตัณหาในเสียง ตัณหาในกลิ่น ตัณหาในรส ตัณหาในกายสัมผัส ตัณหาในธรรมารมณ์.

(แต่ละอย่าง ๆ เหล่านี้)
เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก.
ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้
เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี่.
ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้
เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี่.

ทางแห่งความสิ้นทุกข์ ๔๑

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๓๔๓/๒๙๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์) เป็นอย่างไร ?

นี้คือ มรรคมีองค์ ๘ อันประเสริฐ คือ

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ก็สัมมาทิฏฐิ เป็นอย่างไร ?

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

สัมมาสังกัปปะ เป็นอย่างไร ?

ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในความไม่พยาบาท ความดำริในอันไม่เบียดเบียน.

สัมมาวาจา เป็นอย่างไร ?

การงดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด (พูดให้คนแตกแยกกัน) งดเว้นจากการพูดคำหยาบ งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ.

สัมมากัมมันตะ เป็นอย่างไร ?

การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม.

สัมมาอาชีวะ เป็นอย่างไร ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ.

สัมมาวายามะ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้

เพื่อ **มิให้** อกุศลธรรมอันเป็นบาปที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น

เพื่อ **ละ** อกุศลธรรมเป็นบาปที่บังเกิดขึ้นแล้ว

เพื่อ **ให้** กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด บังเกิดขึ้น

เพื่อ **ความตั้งอยู่** ไม่เลือนหาย ความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบูลย์ ความเจริญเต็มเปี่ยมยิ่งแห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว.

สัมมาสติ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณา**เห็นกาย**ในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณา**เห็นเวทนา**ในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณา**เห็นจิต**ในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณา**เห็นธรรม**ในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

สัมมาสมาธิ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึง**ฌานที่หนึ่ง** อันมีวิตกวิจารมีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่

เพราะวิตกวิจารรำงับลง เธอเข้าถึง**ฌานที่สอง** อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่

เพราะปีติจางหายไป เธอเป็นผู้เพ่งเฉยอยู่ได้ มีสติมีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และได้เสวยสุข ด้วยกาย ย่อมเข้าถึง**ฌานที่สาม** อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายกล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า เป็นผู้เฉยอยู่ได้ มีสติมีความเป็นอยู่เป็นปกติสุข แล้วแลอยู่

เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ และความดับหายแห่งโสมนัสและโทมนัส ในกาลก่อน เธอย่อมเข้าถึง**ฌานที่สี่** อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เราเรียกว่า สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แลเราเรียกว่า อริยสัจ คือ หนทางเป็นเครื่องให้ถึง ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์

ขอนอบน้อมแด่

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

หากมีความประสงค์รับสื่อ พุทธวจน เพื่อนำไปศึกษา
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน สามารถแจ้งความจำนงและขอรับ

ได้ที่ **พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล**

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG

เลขที่ 29 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150

โทรศัพท์ 09 2526 1236, 09 9087 8986

29 Moo 7, Bueng Thong Lang, Lam Luk Ka, Pathumthani 12150, Thailand

- **สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจน ได้ที่**

ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง 10 (ธัญบุรี)

ชื่อบัญชี วัดนาป่าพง

เลขที่บัญชี 318-2-46175-6

หรือ

PromptPay

e-Donation วัดนาป่าพง

1. เปิดแอปฯ Mobile Banking
2. เลือกสแกน QR
3. ระบุจำนวนเงิน
4. กดยืนยันบริจาค

- **กรณีโอนเงินจากต่างประเทศ ได้ที่**

ธนาคารไทยพาณิชย์ (Siam Commercial Bank)

Account name : WATNAPAPONG

Account Number : **318-2-46175-6**

SWIFT CODE : SICOTHBK

Bank Code : 0014

Branch Code : 0318

- **ติดตามข่าวสารและข่าวประชาสัมพันธ์ พร้อมสื่อธรรมพุทธวจน**

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

ติดต่อสอบถามได้ที่ พี่ตา ตัวแทนคณะศิษย์ 092-526-1236

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

เว็บไซต์

- http://www.watnapp.com : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- http://media.watnapahpong.org : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- http://www.buddha-net.com : เครือข่ายพุทธวจน
- http://etipitaka.com : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- http://www.watnapahpong.com : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- http://www.buddhakos.org : มูลนิธิพุทธโฆษณ์

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
  http://etipitaka.com/download

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ช่วงบ่าย

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

หนังสือธรรมโฆษณ์ ชุดจากพระโอษฐ์

(ผลงานแปลพุทธวจน โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน)

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ

คณะศิษย์วัดนาป่าพงผู้สนับสนุนจากทั่วประเทศและทั่วโลก

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

พุทธวจนสถาบันภาคกลาง

พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ

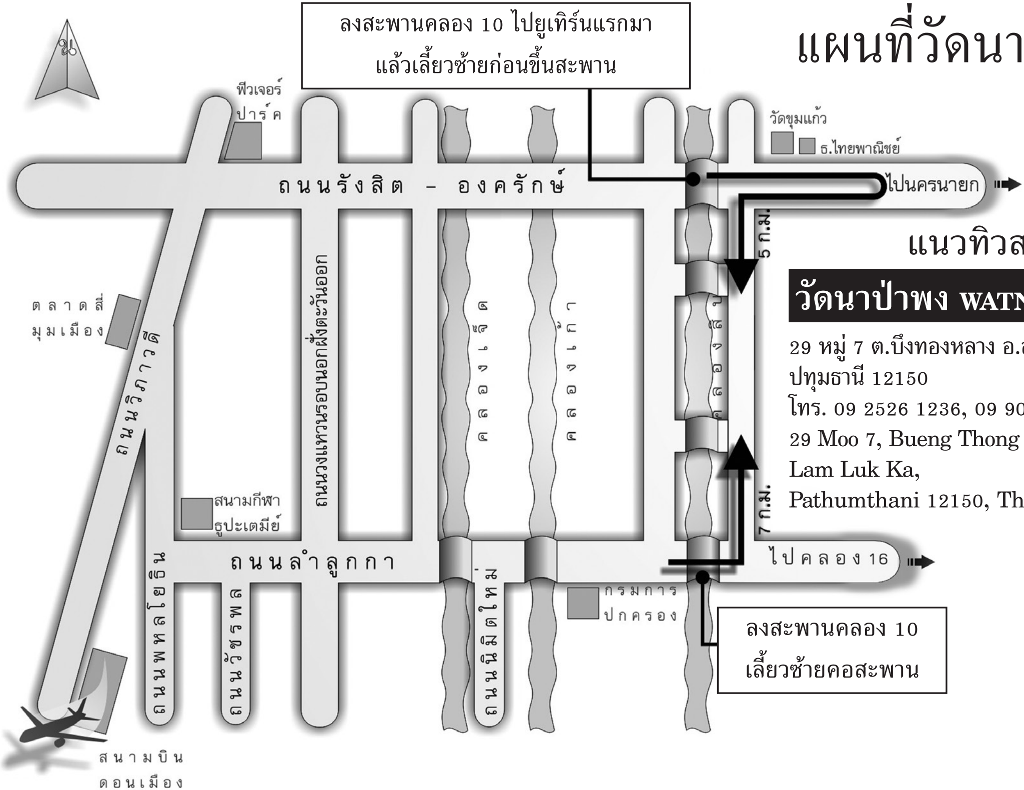
พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก

พุทธวจนสถาบันภาคใต้

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก

แผนที่วัดนาป่าพง

แนวทิวสน

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG

29 หมู่ 7 ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา
ปทุมธานี 12150
โทร. 09 2526 1236, 09 9087 8986
29 Moo 7, Bueng Thong Lang,
Lam Luk Ka,
Pathumthani 12150, Thailand.

๑๐ พระสูตรของความสำคัญ ที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?
ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้
แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.
ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?
ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ "พุทธวจน" ธรรมวินัย
จากองค์พระสังฆบิดาอันวิญญูชนพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑.พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.

อัคคิเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อม**ตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก** ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็น**ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง** (สนฺทิฏฺฐิโก) **เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล** (อกาลิโก) **เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู** (เอหิปสฺสิโก) **ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว** (โอปนยิโก) **อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน** (ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พร่ำสอน แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด **ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น** ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะเรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้นนานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันใดก็ฉันนั้น ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้งเป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึงและจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวยมีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๙๑-๙๒/๒๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ **ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาษิต (ตถาคตภาสิตา) อันลึกซึ้ง (คมฺภีรา) มีอรรถอันลึกซึ้ง (คมฺภีรตฺถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตฺตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเธอย่อมฟังด้วยดี เงี่ยหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมอันกวีแต่งใหม่นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่าข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวกอันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน **สุตตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาษิต อันลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตตระประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวกเธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน** พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น

เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทที่เลิศในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖.ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๙๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗.สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! **ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น** ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว **ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค** (มคฺคญฺญู) **เป็นผู้รู้แจ้งมรรค** (มคฺควิทู) **เป็นผู้ฉลาดในมรรค** (มคฺคโกวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! **ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค** (มคฺคานุคา) **เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.**

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘.ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น.** ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด" **เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย**

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี" เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า 'ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา' ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! **ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.**

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. **อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.**

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... **เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.**

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย **80** เล่ม
พ.ศ. **2500**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย **45** เล่ม
พ.ศ. **2549**

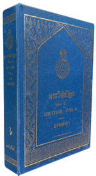
พระไตรปิฎก
ฉบับมหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย **91** เล่ม
พ.ศ. **2525**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย **45** เล่ม
พ.ศ. **2535**

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ **5** เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. **2521**

1

2

3

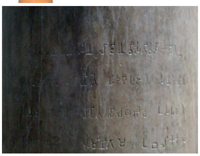

4

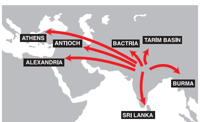

5

ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

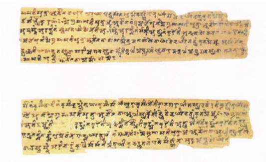

เสาหินอโศก
(อินเดีย)
พ.ศ. **234**

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. **1000**

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. **1200 - 1400**

พ.ศ. 1

พ.ศ. 234

พ.ศ. 500

พ.ศ. 1000

พ.ศ. 1200

พ.ศ. 1400

พ.ศ. 1500

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. **2553**

พ.ศ. **2555**

พุทธวจน-ปิฎก

33 เล่ม

พุทธวจน **APP**

E-TIPITAKA+ **APP**
E-TIPITAKA **APP**

วิทยุวัดนาป่าพง **APP**

4 3 2 1 5

พระไตรปิฎก
ฉบับ ร.ศ.๑๑๒
สมัยรัชกาลที่ ๕
พ.ศ. **2436**

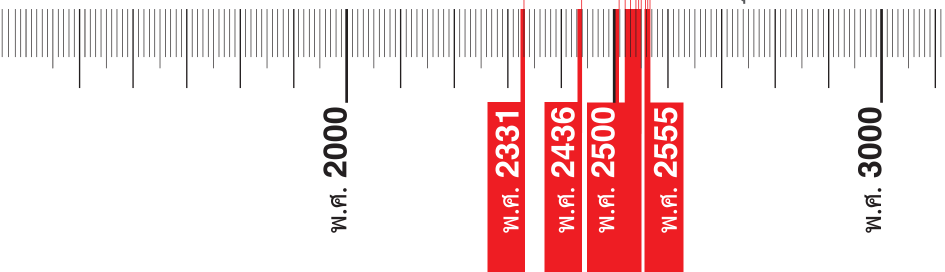
+

พระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐ
ภาษาบาลี
อักขระสยาม
พ.ศ. **2468**

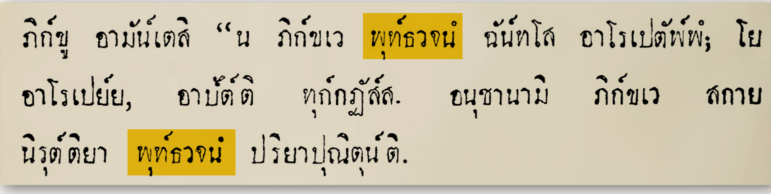

คัมภีร์ใบลาน
อักขระขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. **2331**

๑) หลักฐานสมัย **พุทธกาล**

การใช้ **พุทธวจน** ที่มีความหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัย**พุทธกาล** ดังปรากฏหลักฐาน**ในพระวินัยปิฎก** ว่า**พระศาสดาให้เรียนพุทธวจน** (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว พุทฺธวจนํ ฉนฺทโส อาโรเปตพฺพํ; โย อาโรเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุนฺติ.

ภาพที่ ๑.๑

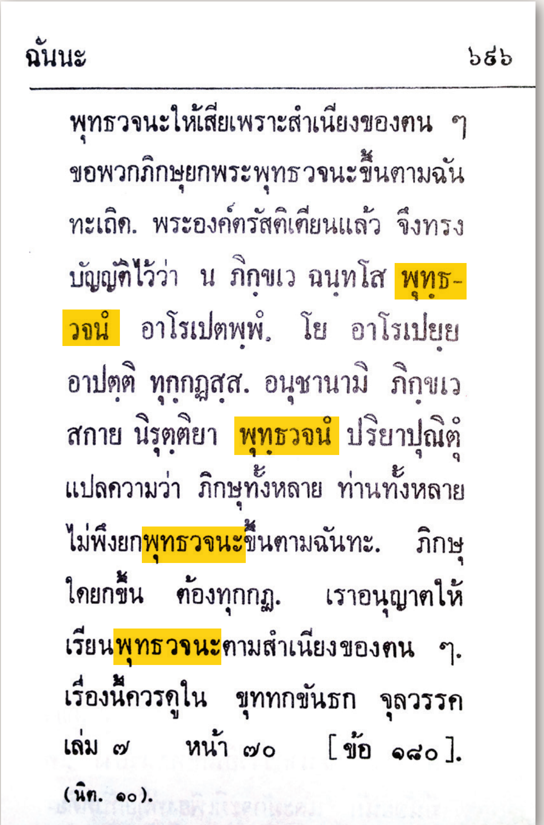
คำอธิบายภาพ*: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้*

*[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยก**พุทธวจนะ**ขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย **เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะ**ตามภาษาเดิม.*

ที่มา:

พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ.๒๔๓๖) พระวินยปิฎก จุลฺลวคฺค เล่ม ๒ หน้า ๖๔

ฉันทะ ๖๙๖

พุทธวจนะให้เสียเพราะสำเนียงของตน ๆ ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะเถิด. พระองค์ตรัสติเตียนแล้ว จึงทรงบัญญัติไว้ว่า น ภิกฺขเว ฉนฺทโส พุทฺธ-วจนํ อาโรเปตพฺพํ. โย อาโรเปยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุํ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุใดยกขึ้น ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้เรียนพุทธวจนะตามสำเนียงของตน ๆ. เรื่องนี้ควรดูใน ขุททกขันธก จุลวรรค เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐].

(นิต. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ :

คำแปลเป็นภาษาไทยของภาพที่ ๑.๑ จากหนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-วโรรส

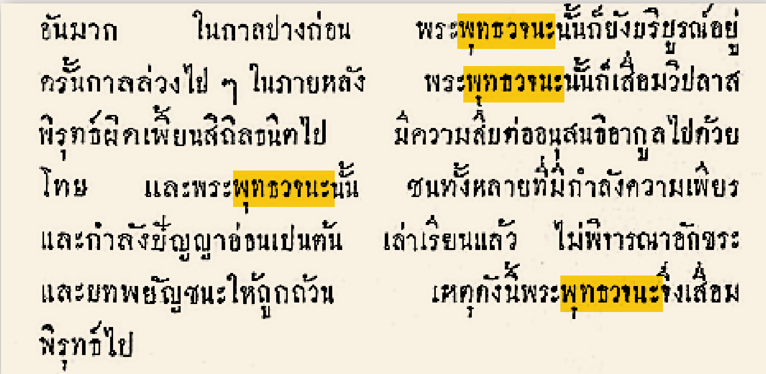

ที่มา :

หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๙๖

๒) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๑**

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือ**พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล** ซึ่งแต่งเป็นภาษามคธเพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนา**ในรัชกาลที่ ๑** เป็นหนังสือ ๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพจนสุนทร คำนำของหนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

ขันมาก ในกาลปางก่อน พระพุทธวจนะนั้นก็ยังบริบูรณ์อยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง พระพุทธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุทธ์ผิดเพี้ยนสิถิลธนิตไป มีความสืบต่ออนุสนธิอากูลไปด้วย
ไทย และพระพุทธวจนะนั้น ชนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเปนต้น เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาอักขระ
และบทพยัญชนะให้ถูกถ้วน เหตุดังนี้พระพุทธวจนะจึงเสื่อม
พิรุทธ์ไป

ภาพที่ ๒.๑

คำอธิบายภาพ *: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๑*

๑ อนึ่งพระพุทธวรนะนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศ ทั้ง ๕

๑ ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม

๒ มลานประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมันทราช

๓ ประเทศเขมราชคือกัมพุช

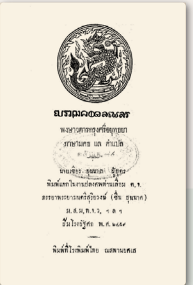
๔ ประเทศรามัญราชคือหงษาวดี

๕ ประเทศพม่าคืออังวะผุกาม

ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดานรชนทั้งหลายเหล่านั้น นรชนที่ไม่รู้คุณในพระพุทธสาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ : *ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๒*

ที่มา :

หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล

๓) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๔

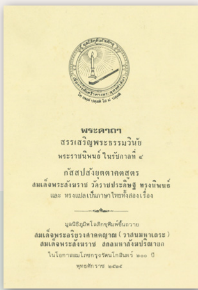
พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย** พระราชนิพนธ์**ในรัชกาลที่ ๔** (ภาพที่ ๓.๑) และปรากฏในหนังสือ **ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔** ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

นเมยฺยุํ เต ยทิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสลา
พุทฺธนามา ปเทเสน
สมฺพุทฺธวจนํ อิติ

คนพาลพวกอามิษทายาท เหล่านั้นใช่คนรักศีล ไม่เปนคนมีศีลเปนที่รัก ก็จะพึงน้อมธรรมไปตามปรารถนา ผันผายเยื้องย้ายธรรมไปตามปรารถนา เอาพระนามพระพุทธเจ้า ซึ่งเปนบรมศาสดาเข้าอ้าง ว่านี่คำพระพุทธเจ้า นี่พุทธวจน ดังนี้

แม้ถ้อยคำของตนมีโทษอยู่ ไม่ควรเชื่อไม่น่าเชื่อ ก็จะพึงเจรจาว่ากล่าวให้คนที่ขลาด ๆ กลัวบาป เชื่อถือเอาว่าเปนธรรมเปนวินัย เปนสัตถุศาสนา เปนพุทธวจนคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้าตรัสเทศนาดังนี้ ๆ

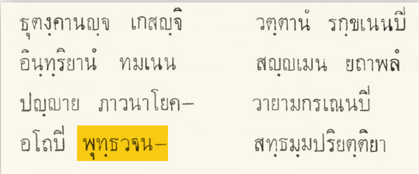
ภาพที่ ๓.๑

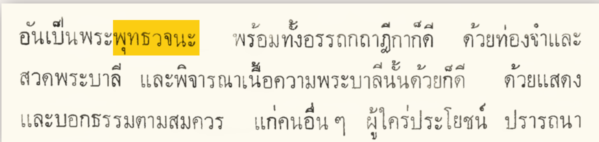
ที่มา:
หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

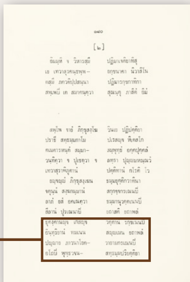
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

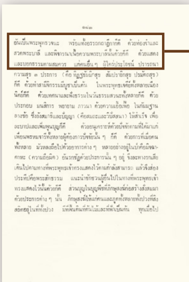
ธุตงฺคานญฺจ เกสญฺจิ วตฺตานํ รกฺขเนนปิ
อินฺทฺริยานํ ทมเนน สญฺญเมน ยถาพลํ
ปญฺญาย ภาวนาโยค– วายามกรเณนปิ
อโถปิ พุทฺธวจน– สทฺธมฺมปริยตฺติยา

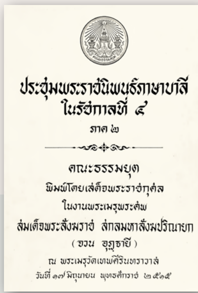
อันเป็นพระพุทธวจนะ พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็ดี ด้วยท่องจำและ
สวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ดี ด้วยแสดง
และบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ ปรารถนา

ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔
ภาค ๒

คณะธรรมยุต
พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
ในงานพระเมรุพระศพ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(จวน อุฏฐายี)
ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๑๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

ที่มา:

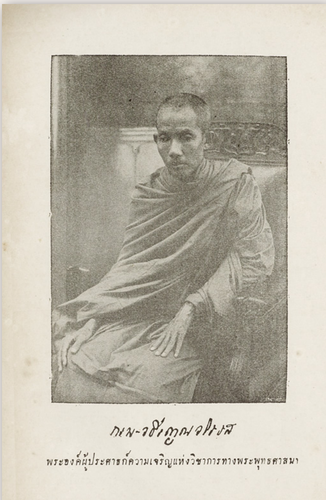
หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

๔) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๕**

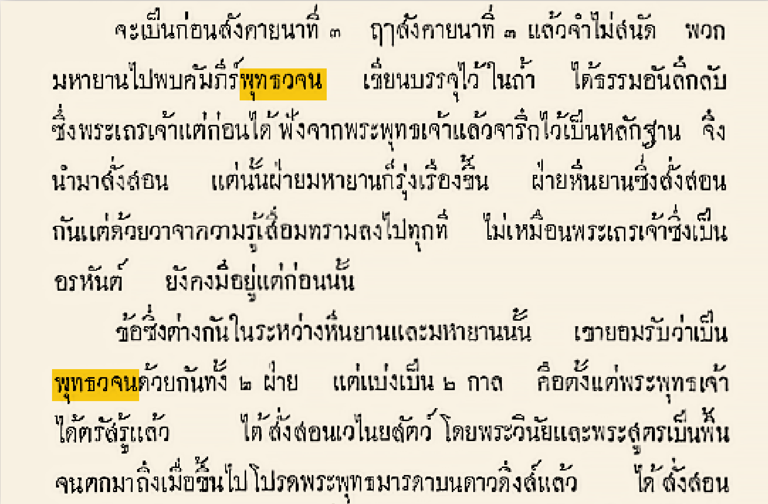
พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์** (ภาพที่ ๔.๑), ปรากฏในหนังสือ **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒ และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

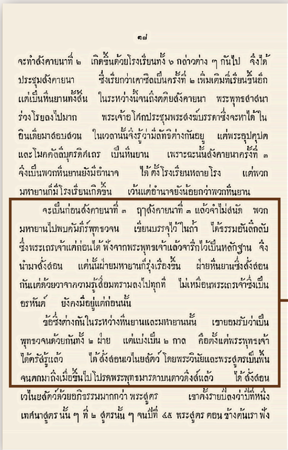

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน

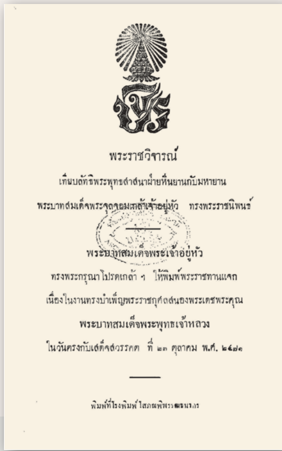
๑๗

จะทำสังคายนาที่ ๒ เกิดขึ้นด้วยโรงเรียนทั้ง ๖ กล่าวต่าง ๆ กันไป จึงได้ประชุมสังคายนา ซึ่งเรียกว่าเคาซิลเป็นครั้งที่ ๒ เพิ่มเติมที่เรียนขึ้นอีกแต่เป็นหินยานทั้งสิ้น ในระหว่างนี้จนถึงตติยสังคายนา พระพุทธสาสนาร่วงโรยลงไปมาก พระเจ้าอโศกประชุมพระสงฆ์บรรดาซึ่งจะหาได้ในอินเดียมาสอบสวน ในเวลานั้นจึงรู้ว่ามีลัทธิต่างกันอยู่ แต่พระอุปคุปตและโมคคัลลีบุตรติสเถร เป็นหินยาน เพราะฉะนั้นสังคายนาครั้งที่ ๓ จึงเป็นพวกหินยานยังมีอำนาจ ได้ตั้งโรงเรียนหลายโรง แต่พวกมหายานก็มีโรงเรียนเกิดขึ้น เว้นแต่อำนาจยังน้อยกว่าพวกหินยาน

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน
เวไนยสัตว์ด้วยอภิธรรมมากกว่า พระสูตร เขาตั้งรายปีลงว่าปีที่หนึ่งเทศนาสูตรนั้น ๆ ที่ ๒ สูตรนั้น ๆ จนปีที่ ๔๕ พระสูตร ตอนข้างต้นเรา ฟัง

ภาพที่ ๔.๑

พระราชวิจารณ์

เทียบลัทธิพระพุทธสาสนาฝ่ายหินยานกับมหายาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก

เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

ในวันตรงกับเสด็จสวรรคต ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

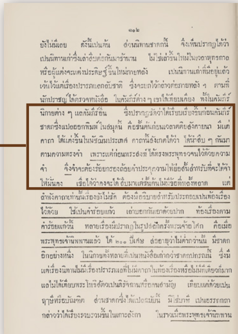
พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๘

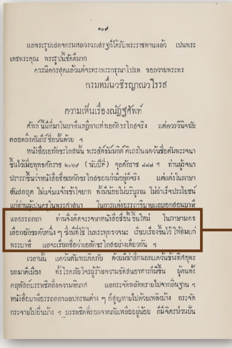
นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์
ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่
คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมา
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความ
จำ จึงจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประจุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำ
ให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่

แลอรรถกถา ท่านจึงคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธ
เลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่
พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ๆ

๑๐๒

ยังไม่มีเลย ดังนี้เปนต้น ส่วนนิทานชาดกนี้ จึงเห็นปรากฏได้ว่า
เปนนิทานเก่าซึ่งเล่าสืบต่อกันมาช้านาน ไม่ใช่เล่าขึ้นใหม่ในเวลาพุทธกาล
หรือผู้แต่งจะแต่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่ภายหลัง เปนนิทานเก่าที่มีอยู่แล้ว
เว้นไว้แต่เรื่องปรารภแลถดับชาติ ซึ่งจะยกไว้กล่าวต่อภายหลัง ๆ ตามที่
นักปราชญ์ได้ตรวจหนังสือ ในคัมภีร์ต่าง ๆ เขาได้เทียบเคียง ทั้งในคัมภีร์
นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์
ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่
คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมา
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความ
จำ จึงจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประจุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำ
ให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่
สำพังคาถาเท่านั้นเรื่องยังไม่ชัด ต้องมีอธิบายสำหรับประกอบเปนท้องเรื่อง
ไว้ด้วย ใช้เปนคำร้อยแก้ว เล่าบอกกันเอาด้วยปาก ท้องเรื่องตาม
คำร้อยแก้วนี้ หลายเรื่องมีปรากฏในรูปสลักครั้งพระเจ้าอโศก คือเมื่อ
พระพุทธเจ้านิพพานแล้ว ได้ ๒๐๐ ปีเศษ ส่ออายุว่าไม่ต่ำกว่านั้น มีชาดก
อีกอย่างหนึ่ง ในนิกายทั้งหลายที่เปนหนังสือเก่ากว่าชาดกปกรณ์นี้ ซึ่งมี
แต่เรื่องนิทานไม่มีเรื่องปรารภแลที่ไม่มีคาถาในท้องเรื่องหรือไม่มีทีเดียวก็มาก
แลไม่ได้เทียบพระโพธิสัตวเปนดิรัจฉานหรือคนสามัญ เทียบแต่ด้วยเปน
ฤๅษีหรือบัณฑิต ส่วนชาดกซึ่งได้แปลฉบับนี้ มิใช่บาฬี เปนอรรถกถา
กล่าวว่าได้เรียงรวบรวมขึ้นในเกาะลังกา ในราวเมื่อพระพุทธเจ้านิพพาน

ภาพที่ ๔.๒

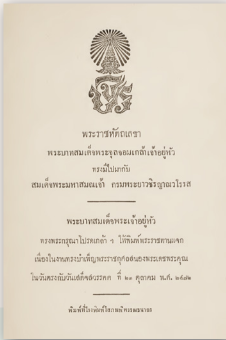

๑๐๙

แลพระรูปเสดจกรมหลวงวรเสรฐก็ได้รับพระราชทานแล้ว เปนพระ
เดชพระคุณ พระรูปนั้นชัดดีมาก
ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ขอถวายพระพร
กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

ความเห็นเรื่องณัฏฐศัพท์

ศัพท์นี้มีที่มาในบาฬีแลฎีกาแห่งเอกักขรโกสจริง แต่ควรวินิจฉัย
ตลอดถึงคัมภีร์ชื่อนั้นด้วย ๆ
หนังสือเอกักขรโกสนั้น พระสัทธัมมกิตติเถรในแคว้นชื่อคัมพรจนา
ขึ้นไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๐๗๙ (นับปีที่) จุลศักราช ๘๙๘ ๆ ท่านผู้รจนา
ปรารภขึ้นว่าหนังสือชื่อเอกักขรโกสของเก่ามีอยู่ก็จริง แต่แต่งในภาษา
สันสกฤต ไม่แจ่มแจ้งเข้าใจยาก ทั้งมีน้อยไม่บริบูรณ์ ไม่สำเร็จประโยชน์
แก่ท่านผู้เปนครูในพระศาสนา ในการแต่งอรรถาธิบายแลบอกสอนบาฬี
แลอรรถกถา ท่านจึงคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธ
เลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่
พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ๆ
เวลานั้น แคว้นคัมพะเกิดภัย ด้วยมีข้าศึกนอกแคว้นข้างทิศอุดร
ยกมาตีเมือง ทั้งโรคภัยโจรผู้ร้ายความขัดสนอาหารก็มีขึ้น ผู้คนทั้ง
คฤหัสถ์บรรพชิตถึงความพินาศ แลกระจัดพลัดพรายไปจากถิ่นฐาน ๆ
หนังสือบาฬีอรรถกถาแลปกรณต่าง ๆ ก็สูญหายไปด้วยเพลิงบ้าง กระจัด
กระจายไปอื่นบ้าง ๆ บรรพชิตที่รอดจากภัยเหลืออยู่น้อย ก็มีจิตรบ่วนปั่น

ภาพที่ ๔.๓

พระราชหัตถเลขา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีไปมากับ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้พิมพ์พระราชทานแจก
เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระเดชพระคุณ
ในวันตรงกับวันเสด็จสวรรคต ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ที่มา:
หนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๙

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถรทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เปนเล่มสมุดไปแล้วนั้น เปนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่างๆ ย่อมมากล่าวสรรเสริญการซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสาหะเรียนรู้พระพุทธวะจะนะมาก กิติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือสาสนาอื่นจะละสาสนาตนกลับมาถือพระพุทธสาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าวเหมือนจะให้เห็นว่าน่าที่จะเปนเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธวะจะนะแพร่หลาย มีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญยกย่องว่าพระพุทธสาสนาเปนคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มิใช่สาสนาที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปราถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเปนเครื่องอุดหนุนความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉนั้นการที่เราทำไม่เปนการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านี้ ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาสนา ทราบพระพุทธวะจะนะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเปนที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

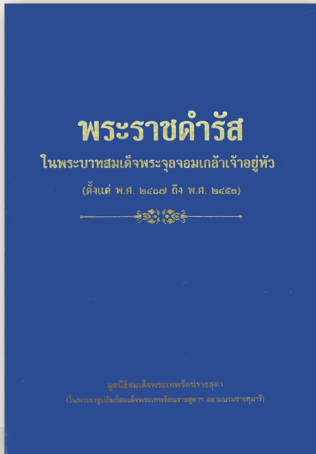

(๕๑)

พระราชดำรัสตอบพระสงฆ์ทั่วไป
ที่วัดพระศรีรัตนสาสดาราม

เมื่อวันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)

๑๐๐

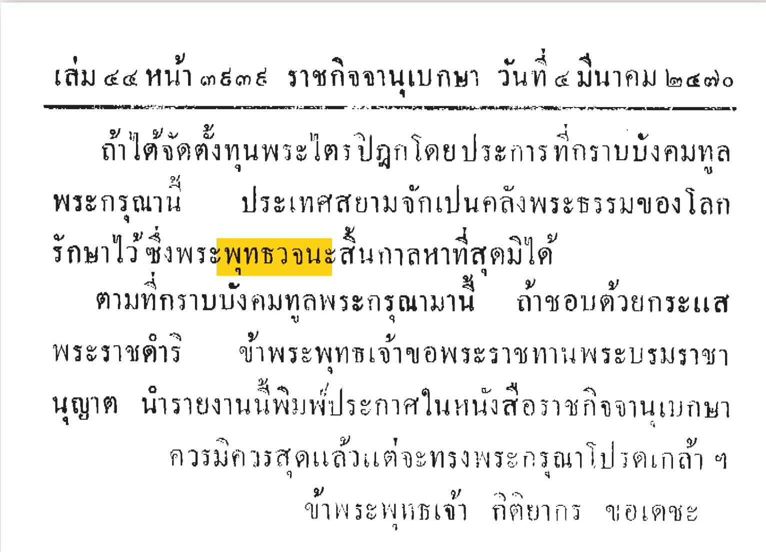
ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:
หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓)
จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (ภาพที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูลพระกรุณานี้ ประเทศสยามจักเปนคลังพระธรรมของโลกรักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสิ้นกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแสพระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิติยากร ขอเดชะ

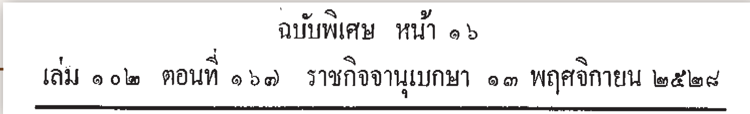
ภาพที่ ๕

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

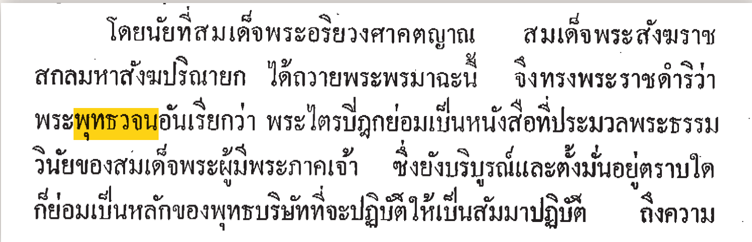
๖) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๙**

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

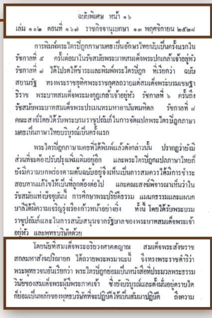

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

การพิมพ์พระไตรปิฎกภาษามคธเป็นอักษรไทยนับเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ ครั้นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้โปรดให้ชำระและพิมพ์พระไตรปิฎก ที่เรียกว่า ฉบับสยามรัฐ ทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ในการจัดแปลพระไตรปิฎกภาษามคธเป็นภาษาไทยบริบูรณ์เป็นครั้งแรก

พระไตรปิฎกภาษามคธที่ได้พิมพ์แล้วดังกล่าวนั้น ปรากฏว่ายังมีส่วนที่จะต้องปรับปรุงเพิ่มเติมอยู่อีก และพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยก็ยังมีความบกพร่องตามต้นฉบับอยู่จึงเห็นเป็นการสมควรได้มีการชำระสอบทานแก้ไขให้เป็นที่ถูกต้องต่อไป และคณะสงฆ์พิจารณาเห็นว่าในรัชสมัยแห่งปัจจุบันนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีได้มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างยิ่ง ทั้งนี้ โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์และในการสนับสนุนจากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพุทธบริษัทด้วย

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ภาพที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**เป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง**
ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**เป็นผู้มีลาภ...**

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**อดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และความยินดี...**

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**อดทนความขลาดกลัวได้...**

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก **ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานทั้ง ๔...**

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**เป็นโสดาบัน...**

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**เป็นสกทาคามี...**

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**เป็นโอปปาติกะ** ดังนี้ก็ดี...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า
“เราพึง**ทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ** อันหาอาสวะมิได้
เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในทิฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้ก็ดี

เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย
พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน
เป็นผู้ไม่เหินห่างในฌาน ประกอบ**พร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา**
และให้**วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคาร**ทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด.

–บาลี มู. ม. ๑๒/๕๘/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุ**เจริญอานาปานสติ แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ**
ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน
ทำตามคำสอนของพระศาสดา
ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า
ก็จะป่วยการกล่าวไปไยถึงผู้กระทำให้มาก ซึ่งอานาปานสตินั้นเล่า.

ศีล ๕

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เธอนั้น ละปาณาติบาต
เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว
มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เธอนั้น ละอทินนาทาน
เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว
หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคนสะอาดเป็นอยู่.

(กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี) เธอนั้น ละการประพฤติผิดในกาม
เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม (คือเว้นขาดจากการประพฤติผิด)
ในหญิงซึ่ง มารดารักษา บิดารักษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือญาติรักษา
อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้
ด้วยการคล้องพวงมาลัย ไม่เป็นผู้ประพฤติผิดจารีตในรูปแบบเหล่านั้น.

(มุสาวาทา เวรมณี) เธอนั้น ละมุสาวาท
เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด
มีคำพูดควรเชื่อถือได้ ไม่แกล้งกล่าวให้ผิดต่อโลก.

(สุราเมระยะมัชชะปมาทัฏฐานา เวรมณี) เธอนั้น
เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งของความประมาท.

-บาลี เอก. อํ. ๒๐/๕๕/๒๒๔. , -บาลี สี. ที. ๙/๘๓/๑๐๓. , -บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๘๕/๑๖๕.

ฆราวาสชั้นเลิศ

คหบดี ! ...กามโภคี (ฆราวาส) ผู้ใด

(๑) แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัด (เกินไป จนทรมานตน)...

(๒) ทำตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำ...

(๓) แบ่งปันโภคทรัพย์บำเพ็ญบุญ...

(๔) ไม่กำหนัด ไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง
มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก
บริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้นอยู่...

คหบดี ! กามโภคีจำพวกนี้ เป็นกามโภคีชั้นเลิศ ชั้นประเสริฐ ชั้นหัวหน้า ชั้นสูงสุด ชั้นบวร กว่ากามโภคีทั้งหลาย เปรียบเสมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสปรากฏว่าเลิศกว่าบรรดารสอันเกิดจากโคทั้งหลายเหล่านั้น...ฉันนั้น.

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๘๘/๙๑.